

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra biblických věd

Jana Jičínská

Exorcismus v synoptických evangeliích

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: ThLic. Jaroslav Brož, Th.D., S.S.L.

2015

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 9. prosince 2014

Jana Jičínská

Bibliografická citace

Exorcismus v synoptických [rukopis] : diplomová práce/Jana Jičínská; vedoucí práce: Jaroslav Brož --Praha, 2015-- s. 77

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na oblast exorcismu v synoptických evangeliích. V úvodních kapitolách seznamuje s praxí vymítání zlých duchů ve starověkých kulturách a v židovství, přičemž osvětluje některé specifické důrazy těchto rituálů. Dále seznamuje s problematikou exorcismu v pojetí Nového zákona, přičemž uvádí krátký výčet odborných pojmů, které jsou kladeny do souvislostí s označováním Božího nepřítele u synoptiků. Samostatně jsou vymezeny kapitoly věnující se Ježíšovým výrokům o exorcismech, vyprávěním o exorcismech a souhrnným zprávám. V každé kapitole je dán velký prostor jednotlivým exegezím, případně terminologickým nebo stylistickým zvláštnostem, nechybí ani zhodnocení přínosu jednotlivých poznatků, které jsou zvláště shrnuty v závěru, přičemž hodnotí tuto problematiku nejen z hlediska biblické teologie, ale udává některé připomínky a akcenty k oblasti pastorální teologie a aplikaci poznatků v praxi.

Klíčová slova

Démoni, exorcismus, modlitba, uzdravování, zázraky

Abstract

The present thesis focuses on the topic of exorcism in the Synoptic Gospels. The introductory chapters characterize the practice of exorcism in the cultures of antiquity and Judaism, clarifying some of the specific emphases of these rituals. It then introduces the perspective of the New Testament on the subject, including a short list of terminology related to the designation of the enemy of God in the synoptics. Separate chapters are dedicated to Jesus' statements about exorcism, exorcism narratives and general reports. Each chapter treats in great detail the different exegeses, and the relevant terminological and stylistic peculiarities. The merits of the individual findings, which are summarized in the concluding chapter, are duly assessed from several perspectives, primarily biblical theology, but also underscoring some issues concerning pastoral theology and the practical applications of these findings.

Key words

Demons, exorcism, healing, miracles, prayer

Počet znaků (vč. mezer): 146 019

Poděkování

Chtěla bych velmi poděkovat panu ThLic. Jaroslavovi Brožovi, Th.D. , S.S.L. za cenné rady, motivaci a odborné připomínky při zpracování diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
1 Exorcismus ve starověkých kulturách a ve Starém zákoně	9
2 Exorcismus v Novém zákoně a související terminologie	16
3 Ježíšovy výroky o vyhánění zlých duchů	24
3.1 Ježíš a Belzebul.....	24
3.2 O návratu nečistého ducha.....	30
3.3 Spor o prvenství.....	33
4 Vyprávění o exorcismech	37
4.1 Exorcismy v Gerase/Gadaře.....	38
4.2 Uzdravení němého.....	44
4.3 Exorcismus dítěte pohanské ženy.....	45
4.4 Uzdravení posedlého chlapce.....	47
4.5 Exorcismus v Kafarnaum.....	52
4.6 Uzdravení v sobotu.....	56
5 Souhrnné zprávy o exorcismech	59
5.1 Zástupy kolem Ježíše.....	60
5.2 Činnost v Kafarnaum.....	61
5.3 Vyvolení Dvanácti.....	65
5.4 Návrat Sedmdesáti.....	67
Závěr	70

Úvod

Diplomová práce se zaměřuje na problematiku exorcismu v pojetí synoptických evangelií. Určující motivací pro výběr tématu byl osobní zájem autorky o řešené téma a také jistý požadavek určité aktuálnosti probírané materie a potřeba hlouběji se zaměřit na prameny, ze kterých můžeme v Bibli o tématu exorcismu čerpat. Práce je komponovaná tak, aby byla vyvážená teoretická i praktická stránka zkoumané oblasti. Téma exorcismu, tak jak jej pojmáme v této práci, se snaží o takový pohled, který by odpovídal soudobému biblickému poznání a bádání, ale také aby prakticky kopíroval otázky, které si v souvislosti s těmito tématy můžeme klást v oblasti konkrétní teologické praxe – tedy na poli pastorační a modlitby za uzdravení a osvobození. V první části se budeme věnovat aktuálnímu stavu poznání v oblasti starověkého a starozákonního pohledu na problematiku vymítání zlých duchů jakožto antropologický fenomén, který je ve svém jádru zastoupen ve všech kulturách. Zde podrobněji nastíníme konkrétní přístupy a rituály, které v této souvislosti byly aplikovány a případně poukážeme komparativní analýzou na možné podobnosti a odlišnosti s křesťanskou tradicí.

V druhé části se zaměříme na prezentaci jednotlivých srovnání témat týkajících se praxe vymítání zlých duchů – vzhledem k tomu, že vycházíme ze synoptických evangelií, rozdělili jsme tyto oblasti na tři základní – Ježíšovy výroky o vymítání zlých duchů, vyprávění o exorcismech a souhrnné zprávy o vymítání a uzdravování. Jednotlivé texty, které se vzájemně propojují a doplňují, budou doloženy pomocí přehledů v řeckém jazyce (koiné), jakožto původní řeči Nového zákona a též s příslušným českým textem vycházejícím z ekumenického překladu.

Neopomeneme také zařadit stručný pojmový aparát, který se zaměří na základní terminologii tak, jak je užívána v jednotlivých synoptických evangeliích a také na aplikaci různých jmen pro Božího nepřítele v Písmu svatém. V celé exegetické práci budou prezentovány za použití odborné literatury a biblických komentářů jednotlivé výklady pasáží, které byly vybrány k exegezi. Považujeme za důležité této oblasti věnovat více prostoru a ozřejmovat jednotlivé souvislosti a

důrazy pro hlubší pochopení evangelí nejen v kontextu sociokulturního rámce, ve kterém vznikly, ale také současného pohledu lidí 21. století a profylaxe možné tabuizace či nepochopení skutečnosti existence zlých duchů, kterou nám Bible předkládá, případně opomenutí toho, že některé skutečnosti týkající se exorcismu by měly být znovu zkoumány a teologie jakožto ucelené vědecké poznání by měla vstoupit do plného vědeckého dialogu s vědeckými disciplínami jako je psychologie, lékařské vědy, sociologie, antropologie a svoji svébytnost by měla prosazovat a hájit. Tato práce usiluje o interpretaci a otevřenost k této často tabuizované a kontroverzní problematice, která je však klíčovou a je implikujícím úkolem a posláním celé církve. Svůj základ nalézá v biblické teologii s přesahem do některých dalších oborů. Cíl práce je snaha o pochopení významu exorcismu nejen v Bibli, v kultuře, ale též jako kořen všeho pastoračního úsilí celé církve a znovuvybudování adekvátního pohledu na řešenou problematiku ve světle soudobého poznání a praxe.

Výzkumné otázky, které si klademe, jsou následující. Jakou roli sehrávají exorcismy v rámci hlásání radostné zvěsti a v Ježíšově životním příběhu a poslání, jak nám ho podávají synoptikové v době apoštolů? Jaké postavení má exorcismus neboli modlitba za osvobození v současné kultuře a jak přispívá k šíření radostné zvěsti? Další oblastí, která je v současnosti diskutovaná na poli teologie je konverze, v souvislosti s tím pokládáme tedy otázku - jaký je rozměr modlitby exorcismu pro postiženého člověka a jak souvisí s jeho změnou myšlení, jednání a volního přístupu v dosavadním životě? Téma exorcismu, tak jak jej podává Písmo svaté, může dávat mnoho podnětů k lepšímu chápání vztahu Ježíše a lidí, lépe může ozřejmit důležitost zakoušení Božího osvobození a přijetí. Dále dává prostor k vymanění se z područí zla a hříchu. Otevřenost a naslouchání pramenům nám může pomoci ozřejmit poslání křesťanů dnešních dnů a poukázat na to, že Bůh je stále činný a živý. Aby nebylo opomenuto, že výzva: „Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření. Kdo uvěří a přijme křest, bude spasen; kdo však neuvěří, bude odsouzen. Ty, kdo uvěří, budou provázet tato znamení: Ve jménu mém budou vyhánět demony a mluvit novými jazyky; budou brát hady do ruky, a vypijí-li něco

smrtícího, nic se jim nestane; na choré budou vzkládat ruce a uzdraví je.“¹ je stále aktuální pro každého následovníka Muže z Nazareta.

Tento závěrečný text Markova evangelia je stálou výzvou pro všechny, kteří se rozhodují žít ve víře v Syna Božího – Ježíše Krista a je také ukázkou toho, že naše snaha a motivace šířit radostnou zvěst je nejen otázkou argumentů, slovních obrátů a formulací, ale také činů a modliteb, které Pán vyslyší, pokud jsou vysloveny v důvěře v něho.² Exorcismus je tedy součástí hlásání radostné zvěsti a smyslem každé evangelizační činnosti je důvěrný obrat ke Kristu a jeho lásce vyzařované dále v jeho následovnících. A to se budeme snažit ukázat a reflektovat v rámci této diplomové práce.

¹ Mk 16,15–18.

² Srov. Jan 14,13–14; 16,23; 13,31–32; 17,1.

1 Exorcismus ve starověkých kulturách a ve Starém zákoně

V následující kapitole se podrobněji budeme věnovat jednotlivým aspektům týkajících se oblasti rituálů, které využívali lidé ve starých kulturách, pokud chtěli člověka osvobodit z moci duchů, temných sil nebo démonů. Stejně jako se vyvíjely jednotlivé kulturní tradice a zvyky, fenomén posedlosti a duchovní spoutanosti je znám již dlouhá staletí. Abychom tyto fenomény mohly popsat, musíme nutně vyjít z rámců pouze samotné teologie a podívat se šířeji skrze kulturní antropologii, která nám může poskytnout mnohé podněty a srovnání pro lepší pochopení dané problematiky. Tématika vymítání zlých duchů úzce souvisí s psychickým, ale i fyzickým stavem člověka, s jeho kvalitou života. Jedná se v jádru věci o formu uzdravení. Temná síla utlačuje jedince, který si většinou sám nedokáže pomoci a stává se nejen vyloučeným z lidského společenství, ale také často jeho vnitřní stav mu znemožňuje podílet se na životě v jeho plnosti a kvalitě. Ve starých kulturách se setkáváme s různými formami entit a bytostí, které byly nazývány různými jmény. Některé vzbuzovaly strach, některé zase naopak obdiv a heroismus.

Staří Řekové používali pro označení duchů termín - δαιμονιον – tento význam však nevytiskuje pouze bytost zlou a nepřátelskou člověku, ale také jde o pojem, který nabývá významu pro božstva, síly přírody a duchy. Sami Řekové popisovali různé skutečnosti – jako například božstva a duchy vstupující do osob. Řecký termín se vyvíjel a jeho aplikace byla rozmanitá. Avšak co musíme na tomto místě zdůraznit, nebyla chápána ve skrze jako negativní. Řekové se svým náboženstvím přinesli velké množství pohledů na duchovní svět a též poukazovali na propojenost duchovního a materiálního světa. Staří Římané uctívali také duchy předků, duchy rodu a samozřejmě různé bůžky a božstva světa, vesmíru. Již ve starověku bylo známo, že zlý duch může postihnout svoji oběť a sužovat ji různými formami útlaku (nemoc, smrt). Mezi některé způsoby ochrany sloužily modlitby, oběti, zařikání, amulety, tanec, trans etc. Hovoříme-li o duchovních silách, často byly různými národy používány jako prostředek různých magických účelů a obřadů.³ Pokud tuto skutečnost srovnáme například s křesťanským přístupem, zde je magie výslovně zakázána a dokonce trestána. Jakákoliv manipulace s duchovními silami za

³ Srov. KEENER, Craig. S. *Miracles. The Credibility of The New Testament Accounts.* s. 769–773.

účelem přivlastnění si jejich moci, síly nebo materiálního zabezpečení je nepřipustná.⁴ U Řeků se také setkáváme s uctíváním bohů na Olympu, nadlidských duchů, dobrých duchů a duchů zemřelých. Římané naopak používali například různé pojmy pro duchy rodu a ochránce rodinného krbu – uctívali bytosti jako jsou - géniové a penátové.⁵ V platonismu můžeme vidět popisování různých osob, které se mohly stát bohy, hrdiny nebo daimones – bytosti, které se po smrti mohli vracet do mrtvých těl. Dalšími způsoby komunikace s duchovním světem – někteří lidé byli obdařeni nadpřirozenými schopnostmi, které často získali používáním omamných látek nebo drog a posléze pak popisovali svoje vize, nebo jasnozřiví jedinci vidoucí do dalších sfér bytí. Mezi způsoby komunikace s mrtvými patří též lidská média, která byla využívána pro kontakt s duchy zemřelých. Demonologií se zabývali také Peršané, Arabové, Parthové a samozřejmě Židé.⁶

Židovská kultura má však na démony poněkud vytríbenější a jasnější pohled. Již první kapitoly Bible nám tuto skutečnost osvětlují. Pokušitel se snaží člověka přivést k pádu a člověk se na základě svého rozhodnutí staví proti důvěře v Boha, což má za následek fatální zakřivení do sebe sama (*incurvatus in se ipsum*) a z toho vyplývající ztrátu Božího přátelství, díky tomu se lidská existence stává dezorientovanou a dezintegrovanou. Démoni jsou tedy chápáni jako příčina lidského neštěstí – smrti, zla a všeho utrpení. Peklo jako místo odplaty těm, kteří nenásledují Boží příkazy. Bůh člověku dal možnost vlastní realizace a to v harmonii se sebou samým a celým stvořením. Člověk však tento obraz svým rozhodnutím pokřivil a uvedl tak sebe do chaosu. První kapitoly knihy Genesis poukazují na tuto tragickou zkušenost, která se v dějinách opakuje, odklon od Boha a snaha být jako on. Problematika magie a manipulace s duchovními bytostmi se běžně vyskytovala ve všech kulturách. Jedná se o snahu člověka, který ztratil Boha získat vlastními silami svět a podmanit si ho. Tuto skutečnost však Hospodin v Deuteronomiu 18,9–13 zakazuje: „*Až vstoupíš do země, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh, neuč se jednat*

⁴ Pro doplnění uvádíme, co k této problematice předkládá Katechismus katolické církve (čl. 2115–2117): Mezi základní praktiky, které jsou zakázány a považované za provinění proti I. přikázání jsou tyto – věštění – jakožto vzývání zlých duchů, vyvolávání mrtvých nebo jiné praktiky. Uchylování se k horoskopům, jasnovidectví, spiritismus, případně magii a čarodějnictví s cílem léčení nebo ničení lidského života a majetku.

⁵ Srov. Tamtéž, s. 769–773.

⁶ Srov. Tamtéž, s. 769–773.

podle ohavností oněch pronárodů. Ať se u tebe nevyskytne nikdo, kdo by provedl svého syna nebo svou dceru ohněm, věštec obírající se věštbami, mrakopravec ani hadač ani čaroděj ani zaklínač ani ten, kdo se doptává duchů zemřelých, ani jasnovidce ani ten, kdo se dotazuje mrtvých. Každého, kdo činí tyto věci, má Hospodin v ohavnosti. Právě pro tyto ohavnosti Hospodin, tvůj Bůh, před tebou vyháni ony pronárody.“ Tato pasáž nám jasně vymezuje hranice konkrétního jednání, upozorňuje na způsob, jakým se člověk může stát postižený zlými silami - tedy skrze bránu otevřenosti těmto silám a snahu o jejich podmanění a ovládnutí. V ostatních východních kulturách vidíme určité mísení rituálních prvků, magických úkonů, pověr a vzývání rozmanitých božstev a elementárních bytostí.

V oblasti Starého zákona se můžeme setkat s etymologicky různými terminologiemi týkající se zlých duchů jakožto Božích nepřátel a samozřejmě také různých exorcistních praktik. Bible nepoužívá jednotný slovník, který by vymezeně ukazoval na podstatu případně povahu démonů, různé vrstvy Starého zákona jsou ovlivněny dobovým vyjadřováním, kulturou a tradicemi okolních národů. Bible předkládá problematiku temných sil a exorcistického působení formou dějinného vývoje tohoto fenoménu, což klade nároky na sestavení jeho souhrnného systematického přehledu. Většina interpretů Bible se shoduje v tom, že pojetí démonů v Izraeli se postupem doby rozvíjelo do bohatšího spektra a nabývalo jasněji negativní obsah.⁷

Nejednotnost ale panuje v názoru, jak k tomu docházelo. Přesto lze v tomto procesu vysledovat některé tendence: 1) Obecná víra v demony jakožto nezávislé duchy byla vždycky součástí izraelské teologie, zejména v její lidové podobě. V pozdější době se rozvinula do rozmanitější struktury. 2) V Izraeli se původně věřilo, že démonické bytosti jsou ambivalentní duchové nebo vlastnosti Boží, které byly později rozlišeny na duchy dobré tj. anděly, a zlé, neboli demony. 3) Obecná víra v demony jako nezávislé zlé bytosti je výsledkem teologického vývoje, když už nebylo přijatelné chápat zlé události a bytosti jakou pouhá hlediska či vlastnosti jediného dobrého Boha. 4) Posledním výrazným vývojovým jevem je, že z teologického slovníku se vytrácejí démoni, kteří se dříve vyskytovali v poetických

⁷ Srov. BROŽ, J. *Exorcismy v Bibli*, s. 175–177.

textech, a vzrůstá výskyt jiných jejich druhů jako je satan a celé zástupy či vojska démonů a zlých andělů v intertestamentární etapě dějin.⁸

Vidíme, že popsat vývoj démonologie ve Starém zákoně je poměrně náročný a jednoznačná cesta přístupu je daná pozicí a hlediskem vědeckého zájmu. Nyní si nastíníme další pohled na starozákonní terminologii týkající se zlých duchů. V rozmanitém slovníku pojmenování duchovních bytostí, kam bychom mohli zařadit zlé duchy nebo demony je naproti tomu Nový zákon poněkud v kategorizaci démonů poněkud chudší. Situaci poněkud komplikuje zjištění, že některé z uvedených bytostí mají někdy neutrální, anonymní nebo dokonce pozitivní ráz, takže vzniká otázka, do jaké míry lze s takovými texty počítat při studiu exorcismu jako boji proti zlým duchům. Dva typy starozákonních bytostí totiž satyrové a chlupatí démoni vystupují v dvojím kontextu. Jednak je jejich kult přirovnáván k modloslužbě. (Dt 32,17; Žl 106,37 a Lv 17,7; 2 Kron 11,15). A potom dva Izaiášovy prorocké výroky (Iz 13,21; 34,14) uvádějí satyry mezi demony, kteří zůstanou po Božím soudu v rozvalinách domů.⁹

Vedle nich zná Starý zákon další dva demony. První se jmenuje Lilit, kterého Iz 34,14 uvádí v souvislosti s nečistými živočichy. Z toho, co je známo z nebiblické literatury a archeologických nálezů, můžeme doplnit, že tento démon má ženský ráz, a to někdy jako sukkubus a démon zcizující děti, jindy jako Adamova první vzpurná žena. Za démona je také považován Azazel doložený v Lv 16 v souvislosti se smířcím rituálem, v kterém má být jeden ze dvou kozlů vyhnán do pouště k Azazelovi. Někteří autoři toto jméno spojují s kozlem samým, většina rabínské literatury a někteří moderní interpreti ho pokládají za označení místa v poušti, ale nezřídka se chápe jako jméno pouštního démona, kterému je kozel darován.¹⁰ Také další termíny jsou sémanticky důležité a zdůrazňují různé přirozené úkazy, zpravidla ničivé povahy, mohou dotyčné jevy interpretovat jako démonické.

Mezi tyto teratologické události patří: morové rány, epidemie (doloženy v Oz 13,14; Abk 3,5; Žl 91,6), zkáza (doklad v Dt 32,24; Iz 28,2; Oz 13,14), nákaza

⁸ Srov. Tamtéž, s. 175–177.

⁹ Srov. Tamtéž, s. 177.

¹⁰ Srov. Tamtéž, s. 177.

řádící za poledne (Žl 91,6), plamen, ohnivý blesk (nalezneme v Dt 32,24; Abk 3,5; Žl 78,48), noční děs (v žalmu 91,5) a kroupy, krupobití v žalmu (78,48; Iz 28,2). Tento názor se zakládá na zjištění, že také literatura starověkého Blízkého východu vidí za podobnými jevy démonické síly. Výsostné postavení tu mají texty poetické, které za přírodními silami rozpoznávají démona nebo boha, který v nich působí, nebo který je skrze ně přítomný v tomto světě.¹¹ V těchto pasážích je patrné, že duchovní temné síly se mohou projevovat nejen jako nemoci, které buď člověka narušují a ničí jeho život, nebo také jako různé formy přírodních katastrof. Jakákoliv negativní událost mohla být považována a interpretována jako projev démonických sil.

Někteří autoři vidí také další významy, které se spojují se jmény démonů, uvádíme následující: upíři, pijavice (doloženo v Př 30,15), dále ohniví létající hadi (v Nm 21,6.8; Iz 14,29; 30,6), různí živočichové jmenovaní spolu se satyry v Iz 13,21–22, divoké šelmy, sovy, houkající či vyjící zvířata, pštrosi, hyeny, šakalové. Do této kategorie snad také patří Lilit, který je zobrazen jako pták (Iz 34,14) a v některých textech i Levjatan, který může být chápán jako démonický kvůli svému vzpurnému postoji k Bohu (Iz 27,1; Job 3,8; 40,25).

Ve starozákonních textech mívají podsvětní skutečnosti někdy ráz živých bytostí a pak i ony nesou démonické rysy. K nim lze připočítat smrt (doklad v Iz 28,15.18; Jer 9,20; Oz 13,14; Job 18,13; 28,22), dále ničemná věc, možná chápat jako Beliálova věc nebo slovo; Žl 41,9) a král děsů (Job 18,14). Pro úplnost můžeme k tomuto seznamu připojit ještě démonický šíp (Žl 91,5; Job 6,4; 34,6) a sedm zlých duchů v Dt 28,22.¹²

Abychom zůstali v kontextu tohoto tématu, je nutné se také zmínit o konkrétní postavě Starého zákona a tou je satan. Ve Staré smlouvě nenalezneme mnoho dokladů toho, v jakém vztahu je satan k ostatním démonům. V 1 Kron 21,1 vystupuje satan jako osobní bytost, která je strůjcem selhání Davidovy důvěry v Hospodina, když král podlehl pokušení sčítat svůj lid. Na tomto místě má pokušitel jasně démonické rysy. V ostatních dvou případech v Jobovi 1 a Zachariášovi 3,1 vystupuje do popředí satanův ráz protivníka, jak to odpovídá jeho hebrejskému

¹¹ Srov. Tamtéž, s. 177–178.

¹² Srov. BROŽ, J. *Exorcismy v Bibli*, s. 177–178.

označení. Z teologického hlediska je významné, že v obou textech vykonává tuto roli s Božím svolením, nebo dokonce na jeho žádost.¹³

Z tohoto krátkého přehledu lze usoudit, že rekonstruovat víru v demony v biblickém Izraeli není úplně jednoduché. Nanejvýš můžeme přijít s konstatováním, že v daných etapách existovala v určitém rozsahu víra v duchovní entity, které člověka postihují zlem (chorobami, psychickým narušením, poškozením majetku, přírodní katastrofou). Biblický text jak ho známe v současnosti, obsahuje málo přímých a jasných výpovědí o démonech. I když nemoc, smrt a pohromy mohou být v některých případech připisovány démonům, mnohem častěji jsou připisovány izraelskému Bohu nebo Božímu duchu.

Můžeme si ale položit otázku, jakým způsobem Židé vyháněli demony – zlé duchy, neboť o tom nemáme rozsáhlé doklady v rámci Starého zákona, možná právě kvůli stírání významů a odlišných konceptů, jak to dané tradice vnímaly a chápaly. Pokud však lidé starověkých kultur včetně Židů, měli teologicky, ale i prakticky vypracovanou terminologii, znamenalo by to, že se s posedlostí nebo problematikou vyhánění démonů museli setkávat ve svém životě. Jako profylaxi používali například: magické amulety, texty, modlitby, zařikání. Staří rabíni dokonce tvrdili, že vzduch je plný démonů, že tito démoni mohou atakovat člověka a usídlit se v něm, narušovat jeho vědomí, zdravotní stav a znesnadňovat kontakt s ostatními lidmi. Někteří démoni byli vymítáni pouze v konkrétní době v roce, kdy modlitby byly neúčinnější, nebo v látkách pozdějších se setkáváme s Áronovým požehnáním jako formou ochrany před zlými duchy.¹⁴

Během babylonského zajetí se v židovském náboženském systému rozvinula nauka o andělech a démonech. Kromě jiných vlivů se přitom bezesporu uplatnil také chaldejsko-iránský synkretismus. K tomuto novému učení bylo třeba zavést soustavu ochranných rituálů proti možnému duchovnímu nebezpečí, mezi nimiž vynikají především četná omývání. V době Druhého chrámu se v judaismu stále víc vytrácí dřívější obava z vymítání zlých duchů, takže v helénistické době Židé dokonce patřili mezi nejvíc žádané exorcisty (srov. Sk 19,13–17). Zde v tomto

¹³ Srov. Tamtéž, s. 177-178.

¹⁴ Srov. KEENER, C. S. *Miracles*, s. 780–781.

úryvku jde o zaříkávače, kteří cestovali od města k městu a měli vyhánět zlé duchy. K ojedinělým postavám ve Starém zákoně, které lze v jistém smyslu nazvat exorcisty, patří David, Tobiáš a Šalamoun. Když byl král Saul sužován zlým duchem od Hospodina (1 Sam 16,14), byl mu schopen pomoci jenom David. Podle Josefa Flavia svým zpěvem a hrou na harfu vyhnal ducha, který krále škrtil. A naopak kumránské texty praví, že David napsal čtyři žalmy, aby se zpívaly zejména nad těmi, kdo byli trápeni démony.¹⁵

Nejvýznamnější příběh starozákonní doby je zaznamenán v knize Tobiáš, kterou řadíme mezi deuterokanonické knihy. Tobiáš zde o svatební noci ochrání sebe a svou ženu Sáru před vražedným démonem za pomoci dýmu z rybího srdce a jater. Vyhnaný démon, který uteče do vzdálených egyptských krajin, je tam nakonec spoután Tobiášovým průvodcem andělem Rafaélem. Na ochranu před nežádoucím návratem démona mladý pár obětoval modlitbu za Boží milosrdenství a bezpečí. (Tob 6,3–8.14–18; 8,1–18).¹⁶

V této kapitole jsme se podrobně věnovali problematice démonů ve starých kulturách a jejich postavení v židovském náboženství a teologii, vyzdvihli jsme některé pasáže Písma svatého související s démony, jejich kategoriemi a projevy. Cílem bylo seznámit čtenáře alespoň rámcově s problematikou exorcismu a demonologie Starého zákona, ovšem výklad samozřejmě není úplný, jedná se pouze o introdukci jako širší uvedení do kontextu biblického myšlení a přípravu dalšího zpracování textů určených k exegezi. Otevřeli jsme tedy bránu do biblického světa pojetí duchovních bytostí a neopoměli jsme ani pohled na další starověké kultury. Pro naši potřebu je tento výklad postačující a ohraničuje, ale také zpřesňuje oblast, ve které se pohybujeme a dává prostor pro další podněty a jemné vnímání souvislostí týkajících se přechodu od Staré k Nové smlouvě.

¹⁵ Srov. BROŽ, J. *Exorcismy v Bibli*, s. 179–180.

¹⁶ Srov. Tamtéž.

2 Exorcismus v Novém zákoně a související terminologie

V Starém zákoně nenalzáme doklady ohledně exorcistní praxe, pouze určité náražky a doklady na praktiky související s působením zlých duchů a možností jak je vyhnat. V Novém zákoně se nám již představy velmi zkonkretizují. Doklady o exorcismu v období 1. století po Kr. můžeme čerpat z těchto pramenů: synoptická evangelia, Josephus Flavius, Qumranské texty, dále Skutky apoštolů – neznámý exorcista a synové Skévy, komentáře Justina Mučedníka. Kumránský hymnus 11Q5 (11QPs) 27.9–10 ukazuje, že David byl odpovědný za složení čtyř žalmů v doprovodu s harfou, které měly být účinné proti obsazenosti zlými duchy nebo posedlosti démony.¹⁷

V exorcismu, tak jak jej lze spatřit u Ježíše, můžeme vnímat dvě roviny. Eschatologickou rovinu, kdy Ježíš určitým způsobem zpřítomňuje předchuť spásy realizovanou ve velikonočním příběhu a s konečným dovršením dějin a lidí ve finální paruzii, ale také rozměr antropologický, kdy každý jednotlivec, který má podíl na Kristově výkupné oběti má možnost se s ním nejen ztotožnit a podílet na vykoupení, ale také má možnost vlastním způsobem zakusit v historii svého životního příběhu osvobození, ale také vlastní obrácení ke Kristu a odvrácení od vlastního hříchu, od zakřivenosti do sebe sama – své minulosti, traumatu, temnoty a třeba i osobní neúspěšnosti a sociální izolaci. Ježíšovo působení, jak vnímáme z příběhů, není nerozmyšlené, vždy je v centru zájmu člověk s konkrétním problémem, nemocí či psychickou poruchou, která je nějakým způsobem tajemně skryta v plánu Božího milosrdenství a je cestou vykoupení daného jedince, ale také jeho bližních nebo je to také směr pro nalezení Boha a tím také sebe samého v tomto životě a objevení smyslu života i v jeho stinných a propastných hloubkách duchovní temnoty a nepřítomnosti Boží. Exorcismus jak je patrné již po přečtení prvních třech evangelií sehrává velmi zásadní roli v působení Ježíše. Dokonce zde vidíme, že touto službou primárně pověřuje nejen Dvanáct, ale také další učedníky a k tomu jim dává instrukce, jak mají jednat.

¹⁷ Srov. TWELFTREE, G. *In the Name of Jesus*, s. 35–37.

Evangelium a jeho kredibilita se ověřuje tedy v Božích skutcích – lidé dostávají možnost na sobě zakusit konkrétní výsledky působení Boží lásky, milosrdenství a tím se stává zpráva o vykoupení uvěřitelná a tím také reálně možná. Ačkoliv je zřejmé, že mnozí navzdory tomu co viděli, pochybovali, neuvěřili nebo i po osvobození šli dál svou cestou a již se o Ježíše nezajímali. Různé vrstvy lidí vnímaly Ježíše dle svých představ.¹⁸

Nyní se zaměříme na zpracování evangelijní látky co do její obsahové formy. Nejjasnějším svědectvím o exorcistické činnosti Ježíše najdeme v jeho vlastních slovech ve výroku s tzv. pramene Q v Mt 12,28/Lk 11,20. Ježíš se od židovských exorcistů nutně neliší tím, že on je úspěšný, zatímco oni ne (srov. Mt 12,27/Lk 11,19). Jeho jedinečnost spočívá v tom, že exorcismy konané „prstem Božím“, nebo Božím Duchem (Lk/Mt) jsou účinným znamením příchodu Božího království.¹⁹ Často se také poukazuje na nepřítomnost Ježíšových exorcismů v Janově evangeliu. Musíme si však uvědomit, že poslání a rozměr Janova pojetí je poněkud na „vyšší“ úrovni a jedná se spíše o teologické a eschatologické pojetí a i v tom, jsou náznaky Ježíšovy exorcistní činnosti patrné.

Celé Ježíšovo působení je u Jana vsazeno do širokého rámce kosmického a dějinného působení božského Logu–Světla: „To světlo ve tmě svítí a tma ho nepohltila“ (Jan 1,5) Nepřátelská moc temnoty se projeví především v Ježíšově hodině, která je ponořena do noci a jejím vykonavatelem je kromě těch, kdo Ježíše odsoudí na smrt, také Jidáš, do kterého vstupuje satan (Jan 13,27). Ale právě skrze Ježíšovo vyvýšení na kříži bude „vládce tohoto světa vyvržen ven“ (Jan 12,31).²⁰ Bohužel v rámci této práce nemáme větší prostor věnovat se Janovu evangeliu a problematice postavě Jidáše, nicméně alespoň tento krátký exkurz jsme zmínili pro hlubší pochopení souvislostí a návaznosti této části na další kapitoly, kde se podrobně seznámíme s perikopami věnujícími se otázkám exorcismu a Ježíšovu působení. Novozákonní spisy velmi zřetelně ukazují kontinuitu mezi Ježíšovými exorcismy a působením církve. Významnou součástí tajemství oslaveného Ježíše Krista je jeho postavení Pána, který podřídil pod svou vládu všechny démonické

¹⁸ Pro bližší seznámení s problematikou židovstva a jeho proudů doporučujeme knihu M. Ryškové – Doba Ježíše Nazaretského, kde se podrobněji zabývá myšlením a jednotlivými proudy, které se odlišovaly svým teologicko-filozofickým přesvědčením.

¹⁹ Srov. BROŽ, J. *Exorcismy v Bibli*, s. 181.

²⁰ Srov. BROŽ, J. *Exorcismy v Bibli*, s. 182.

mocnosti (Mt 28,18; Flp 2,9–10; Kol 2,10.15 aj.).²¹ Ovšem to nenaznačuje to, že bychom mohli říci, že učedníci a jejich následovníci již mají vše vyřešené a že je nečeká žádný souboj s duchy temnoty, kterým je na nějaký čas dovolena vláda nad tímto světem. Ježíšovo působení v tomto světě naznačuje, že úkol, jakým je hlásat evangelium, je výsostným úkolem také všech Kristových následníků a tento postoj je nutné vzít navědomí při jakémkoliv misijním apoštolském snažení, neboť jde o znamení, jimž se bude odporovat. Ježíš poukazuje na to, že ten, kdo se vydává na Boží cestu, musí zapřít sám sebe, to znamená být otevřen Božímu působení v důvěře, že Boží jednání je na výsost odlišné než lidské a vnímání světa je v Božím pohledu odlišné než to naše. Proto se některé události, které se snažíme oddálit, změnit nebo se jim vyhnout nakonec stejně v našem životě projeví, protože jde o součást Božího plánu, který nejsme schopni svým pohledem a náhledem obsáhnout ani pochopit.

Nyní se zaměříme na několik základních pojmů, se kterými se v rámci Nového zákona můžeme setkat – zde tedy zvláště v synoptických evangeliích. Tuto část uvádíme z důvodu snahy o zpřesnění novozákonní biblické terminologie a uchopení širšího rámce poznatků a využití tohoto prostoru pro pochopení významu jednotlivých duchových entit, které se v textu vyskytují a poskytnout alespoň základní souhrn a charakteristiku. Nejprve uvedeme charakteristiku jmen, která jsou užívána u synoptiků (Mt, Mk, Lk). Posléze uvedeme pro dokreslení ještě několik pojmů, které se vyskytují v Novém zákoně.

Belzebul/Belzebub

Výraz, jímž byl nazýván bůh, kterého uctívali v Ekornu a Foiníkii, chránící před škodlivým hmyzem. Slovo Belzebub se v Písmu svatém vyskytuje sedmkrát. V době novozákonní pokládali Židé Belzebuba za knížete zlých duchů a Ježíše nařkli, že je s ním ve spojení (Mt 12,27).²² Ochoziáš, král izraelský, se v nemoci obrátil k tomuto božstvu o pomoc (2 Kr 1,2–3.6.16). Židé v době novozákonní jej pokládali za jednoho z d'ábelských knížat, původce všeho zla a nečistoty. Ježíš byl obviněn farizeji, že tento démon mu pomáhá při vymítání d'áblů. Ježíš ve své

²¹ Srov. BROŽ, J. *Exorcismy v Bibli*, s. 183.

²² Tamtéž, s. 35.

odpovědi klade na jeho místo satana. Jen u Mt 10,25 užívá jména Belzebubova. Stejný význam však také označuje podsvětní božstvo nebo také vládce říše mrtvých.²³

Ďábel (řecky: diabolos)

Vyskytuje se u synoptiků celkem jedenáctkrát. V Novém zákoně je charakterizován jako zosobnění zla a démonického světa, je nazýván pokušelem (Lk 4,1) nebo také vůdcem démonů (Mt 25,41). Od 11. stol. zaujímá ďábel v náboženském způsobu nazírání stále významnější místo a mnohé znepokojující jevy se připisují posedlosti ďáblem v souvislosti s různými znameními a nemocemi. Přestože církev připomíná, že ďábel je podřízen Bohu, manichejská tendence klást Boha a ďábla navzájem proti sobě jako dvě rovnocenné mocnosti zůstává méně zřejmá.²⁴

Démon (daimonion, daimonia, daimones)

V Novém zákoně nalézáme mnoho odkazů a zmínek o démonech. Četnost užití výrazu je poměrně vysoké, činí 47 slov. „Obvyklé označení *daimonion* představuje zdrobnělinu slova *daimon*, které se vyskytuje v Mt 8,31, ale zjevně bez významového rozdílu (paralelní vyprávění mají *daimonion*). V klasické řečtině se výraz *daimon* často užívá v kladném smyslu o bohu či božské moci. V NZ se oba pojmy týkají duchovních bytostí Bohu i člověku nepřátelských. Belzebul je jejich kníže (Mk 3,22) takže mohou být považovány za jeho vyslance. To stojí v pozadí obvinění, že Ježíš je posedlý. Ti, kdo se stavěli proti jeho službě, se ho pokoušeli dát právě do souvislosti s mocnostmi zla, místo toho, aby se snažili rozpoznat, co pochází od Boha.“²⁵

Satan

Zastoupení tohoto výrazu u synoptiků činí 15 užití. Jméno knížete zla, řecky Satanias, což v podstatě znamená protivník. V prvních dvou kapitolách knihy Job čteme o satanovi, jak předstupuje před Boha mezi syny Božími. Někdy se

²³ Srov. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, s. 63.

²⁴ Srov. Tamtéž, s. 53.

²⁵ DOUGLAS, J. D. a kol. *Nový biblický slovník*, s. 156-157.

zdůrazňuje, že v těchto textech satan není chápán jako zloduch, ale jen jako jeden z členů nebeského zástupu. Ve SZ je zmínka o satanovi málo, ale vždy působí proti tomu, co je pro člověka dobré. Ponouká Davida ke sčítání lidu (1 Pa 21,1). Stojí po pravici velekněze Jošúy, aby proti němu vznesl obžalobu, čímž vyslouží Hospodinovo napomenutí. Žalmista považuje za pohromu, když satan někomu stojí po boku. Většina informací o satanovi pochází z Nového zákona, kde v přítomnosti Ježíše se projevuje přímo tento zlý duch nebo další duchové. Vykytují se však i další výrazy – např. „kníže tohoto světa“, Belzebul nebo „vládce nadzemských mocností“. Vždy je zobrazován jako Boží nepřítel a odpůrce, jenž neustále usiluje o maření Božího plánu se stvořením. NZ vidí v celém kosmu velký souboj mezi silami Boha a dobra na jedné straně a mocnostmi zla v čele se satanem na straně druhé. Nejde zde o pojetí toho či jiného autora, ale o společné stanovisko všech. Svědectví NZ je jasné a srozumitelné. Satan představuje neblahou skutečnost, která se vždy staví nepřátelsky vůči Bohu a jeho lidu. Kristus jej však svým životem, smrtí a vzkříšením porazil, jeho vítězství se plně projeví a dospěje k vrcholu na konci tohoto věku.²⁶

Zlí duchové – nečistí duchové

Pojem zlí duchové se nachází na 6 místech NZ (Mt, Lk, Sk). Existuje však 23 zmínek o nečistých duších. A zdá se, že jde v podstatě o totožný terén. V Lk 11,24 vychází „nečistý duch“ z člověka, vrací se však se „sedmi jinými duchy, horšími, než je sám“. Za synonyma jsou považovány i výrazy nečistí duchové a démoni – obojí se vyskytují v souvislosti s posedlým z Gadary (Lk 8,27.29). Lze je charakterizovat z několika hledisek. Mohou působit fyzickou neschopnost. V mnoha situacích se o nich NZ skutečně zmiňuje právě v takových případech. Vzhledem k tomu, že postiženému většinou nezakázali návštěvu bohoslužebných míst, nebyla představa zlého ducha spojena s ohrožením morálky. Jako by tu existovala představa, že podstata nečistého ducha spočívá v jeho neblahém účinku, kdežto postiženého nepovažovali za nějak zvlášť zlého či pošpiněného. Přesto duch sám o sobě není chápán neutrálně. Musí se s ním neustále bojovat a přemoci ho. Na některých místech NZ s ním zápasí Ježíš (Mk 5,8; Lk 6,18), jindy tuto moc předává svým učedníkům (Mt 10,1) nebo ji učedníci používají sami (Sk 5,16). Tito duchové

²⁶ Srov. *Nový biblický slovník*, s. 907.

zřetelně představují satanské mocnosti a vystupují jako nepřátelé Boha a lidí. Někdy jsou duchové ve spojení s morálním zlem, např. „nečistý duch“, který vychází z člověka a navrací se zpět s dalšími, horšími než je on sám (Mt 12,43–45).²⁷

„Osvobození posedlých se objevují ve Skutcích apoštolských (Sk 8,7; 19,11–17). Boj mezi Ježíšovými vyslanci a zlými duchy tu nabývá též jiných forem: potírání čarodějství a pověr všeho druhu (Sk 13,8nn; 19,18n), zákaz věštění a víry v ně (Sk 16,16), modloslužby, která vede lid k úctě ke zlým duchům (Zj 9,20) a ke stolování s nimi (1 Kor 10,20n), falešné moudrosti (Jak 3,15), boje proti d'ábelské nauce, svádějící lidi z pravé cesty (1 Tim 4,1), proti falešným divotvůrcům, svádějících ke službě šelmě (Zj 16,13). Satan a jeho pomocníci jsou v pozadí všech těchto lidských snah zabránit postupu evangelia.²⁸ Kristovo Zmrtvýchvstání znamená satanovu porážku, ale boj skončí až na konci dějin spásy v den Páně, kdy Kristus zruší vládu všech mocností a sil; až bude přemožena smrt, odevzdá království Otcí..., takže bude Bůh všecko ve všem. (1 Kor 15,24–28).²⁹ Dostatečná revize těchto poznatků, které Písmo svaté poskytuje, nám může pomoci se i v současné době více orientovat v problematice duchovní zátěže současného člověka a nabízí tak mnoho podnětů k dalšímu rozvíjení oblasti osvobozování od zla.

Zde uvádíme některé související pojmy, které považujeme za nutné doplnění souvislostí, ačkoliv se nevyskytují u synoptiků nebo se vyskytují pouze okrajově.

Lucifer

Slovo vychází z latinské etymologie a v překladu má význam světloňoš - toto slovo označovalo ve starých kulturách planetu Venuši – tedy nejjasnější nebeské těleso na obloze po Slunci a Měsíci, která se jednou objevovala jako večerní, jindy jako jitřní hvězda. V Iz 14,12 je překladem výrazu hehel = což znamená *svítící* a používá se zde jako posměšný titul pro babylonského krále, který se svou slávou a okázalostí „zařadil“ mezi bohy. Jde spíše o určitou nadsázku.³⁰

²⁷ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 1151.

²⁸ Srov. DUFOUR-LÉON, Xavier, *Slovník biblické teologie*, s. 629.

²⁹ Srov. Tamtéž s. 421

³⁰ Srov. DOUGLAS, J. D. *Nový biblický slovník*, s. 561.

Padlí andělé

Bůh anděly podrobil zkoušce, aby si zasloužili nadpřirozenou blaženost. Mnozí neobstáli a byli na věky svrženi do pekla. Hříchem padlých andělů byla pýcha, chtěli se vyrovnat Bohu. V Apokalypse se hovoří o boji Michaela s drakem. Drak zvaný ďábel a satan byl svržen i se svými anděly na zem. Pád je symbolem vítězství Boha nad silami zla (Zj 12,7–10).³¹

Peklo

V židovské kosmologii tvoří peklo, *šeol*, dolní část vesmíru. V SZ se o pekle mluví jako o „domě, kde se setká všechno živé“ (Jb 30,23), tj. jako o sídle zemřelých. Židé si představují, že tam budou žít dále jen jako stíny v šeru, které se podobá noci. Šeol je společným údělem všech lidí; nebouří se proti němu, vstupují-li do něho po naplněném životě. V něm se také shledáme se svými předky. Krutým se jeví pouze tehdy, když pohltí člověka v plné síle, uprostřed jeho dní.³²

Pokušení

V Bibli je lidských život chápán jako cesta, kterou je třeba ujít s Bohem po boku jako druhem a průvodcem: povolání Abrahama vyjít s Egypta a vstup do zaslíbené země. Každý jedinec i celý národ – může naslouchat jiným průvodcům a zbloudit na špatnou cestu. Člověk je vystaven pokušení, protože má svobodu volby mezi několika cestami. Pokušení je tedy v pozitivním smyslu podrobení zkoušce, v níž lze obstát, ale představuje rovněž nebezpečí pádu.³³ V Písmu nalézáme četné pasáže, které odkazují na to, že hlavním místem, kde přebývají démonické síly, je poušť. Místo, kde není život, ani voda – což odkazuje k tomu, že ten, kdo se zde ocitne, je vystaven velkým útokům a svodům, ale také smrti.

V této kapitole jsme se podrobněji seznámili s pojetím exorcismu v Novém zákoně a vysvětlili jsme si základní pojmy související s probíranou problematikou. Dokreslujícím přehledem jsme poukázali na propojenost terminologie Nového

³¹ Srov. DOUILLOUX, D. *Slovník biblické kultury*, s. 168.

³² Tamtéž, s. 173.

³³ Tamtéž, s. 182.

zákona a Starého zákona. Cílem této části bylo představit čtenářům pohled na synoptická evangelia v kontextu tematiky exorcismu a na smysl Ježíšova působení v Palestině prvního století. Důležitost a zásadnost jeho konání, zvláště pokud jde o osvobození a uzdravování, se ukazuje jako klíčová, a to nejen v rovině teologické, ale také spirituální, v rovině hlásání radostné zvěsti. Terminologii, která byla též zařazena do této kapitoly, ukazuje nejen na rozmanitost a složitost dané problematiky, ale také na možnosti, jak daný termín může být chápán a jaký rozměr a akcent je v dané pasáži svatopisci zdůrazňován a jaké konotace mohou být sledovány jeho užitím.

3 Ježíšovy výroky o vyhánění zlých duchů

V následující kapitole se budeme věnovat problematice Ježíšových výroků o vyhánění zlých duchů. Tato oblast je velmi zajímavá z hlediska důležitých akcentů, které se zde objevují. Je patrné, že oblast exorcismu a praxe vymítání zlých duchů byla známa již v židovství, ovšem Ježíš propojuje vymítání s odpuštěním hříchů, což však může udělat pouze Bůh, tak se vystavuje poněkud nebezpečné kontroverzi se svými odpůrci. Ježíš staví exorcismus na výsostné místo, které otevírá obzory pro jeho následovníky – apoštoly. Je zde klíč k moci nad zlými duchy, zároveň se díky tomu Boží moc stává zjevná a prakticky dosažitelná tomu, kdo se tomuto daru a zkušenosti otevře. Tento pohled nám nabízí hlubší náhled na důležitost, s jakou Ježíš učí o exorcismech a do jaké míry pro apoštoly je uchopení této praxe důležité, nejen k zdůraznění Ježíšovy moci a jeho poslání, ale také k tomu, že Boží království se nemůže šířit, pokud nejsou zázraky a uzdravení reálná a ověřitelná ve svědectvích konkrétních lidí. Na tomto místě předkládáme vybraná logia v synoptickém přehledu a překládáme exegetický náhled na tuto oblast.

3.1 Ježíš a Belzebul

Řecký text Mt 12,22–32

22 Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος τυφλὸς καὶ κωφός: καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν, ὥστε τὸν κωφὸν λαλεῖν καὶ βλέπειν.

23 καὶ ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον, Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαυὶδ;

24 οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον, Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων.

25 εἰδὼς δὲ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται.

26 καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη: πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ;

27 καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο αὐτοὶ κριταὶ ἔσονται ὑμῶν.

28 εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

29 ἢ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἀρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν; καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.

30 ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστίν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.

31 Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται.

32 καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ: ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Řecký text Mk 3,20–30

20 Καὶ ἔρχεται εἰς οἶκον: καὶ συνέρχεται πάλιν [ὁ] ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μηδὲ ἄρτον φαγεῖν.

21 καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν, ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη.

22 καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον ὅτι Βεελζεβούλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

23 καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς, Πῶς δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν;

24 καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη:

25 καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δυνήσεται ἡ οἰκία ἐκείνη σταθῆναι.

26 καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ ἐμερίσθη, οὐ δύναται στηῆναι ἀλλὰ τέλος ἔχει.

27 ἀλλ' οὐ δύναται οὐδεὶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ εἰσελθὼν τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρόν δῆσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.

28 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, τὰ ἁμαρτήματα καὶ αἱ βλασφημίαι ὅσα ἐὰν βλασφημήσωσιν:

29 ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ ἔνοχος ἐστίν αἰωνίου ἁμαρτήματος

30 ὅτι ἔλεγον, Πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.

Řecký text Lk 11,14–23

14 Καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον, καὶ αὐτὸ ἦν κωφόν: ἐγένετο δὲ τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος ἐλάλησεν ὁ κωφός. καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι:

15 τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, Ἐν Βεελζεβοῦλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια:

16 ἕτεροι δὲ πειράζοντες σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ.

17 αὐτὸς δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει.

18 εἰ δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; ὅτι λέγετε ἐν Βεελζεβοῦλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια.

19 εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοῦλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν κριταὶ ἔσονται.

20 εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

21 ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος φυλάσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶν τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ:

22 ἐπὰν δὲ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτόν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἶρει ἐφ' ἧ ἔπεποίθει, καὶ τὰ σκῦλα αὐτοῦ διαδίδωσιν.

23 ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστίν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.

Mt 12,22–32 (ČEP)

22 Tehdy k němu přivedli posedlého, který byl slepý a němý; a uzdravil ho, takže ten němý mluvil i viděl.

23 Zástupy žasly a říkaly: „Není to Syn Davidův?“

24 Když to slyšeli farizeové, řekli: „On nevyhání démony jinak než ve jménu Belzebula, knížete démonů.“

25 Protože znal jejich smýšlení, řekl jim: „Každé království vnitřně rozdělené pustne a žádná obec ani dům vnitřně rozdělený nemůže obstát.

26 A vyhání-li satan satana, pak je v sobě rozdvojen; jak tedy bude moci obstát jeho království?

27 Jestliže já vyháním démony ve jménu Belzebula, ve jménu koho je vyhánějí vaši žáci? Proto oni budou vašimi soudci.

28 Jestliže však vyháním démony Duchem Božím, pak už vás zastihlo Boží království.

29 Což může někdo vejít do domu silného muže a uloupit jeho věci, jestliže dříve

toho siláka nespoutá? Pak teprve vyloupí jeho dům.

30 Kdo není se mnou, je proti mně; a kdo se mnou neshromažďuje, rozptyluje.

31 Proto vám pravím, že každý hřích i rouhání bude lidem odpuštěno, ale rouhání proti Duchu svatému nebude odpuštěno.

32 I tomu, kdo by řekl slovo proti Synu člověka, bude odpuštěno; ale kdo by řekl slovo proti Duchu svatému, tomu nebude odpuštěno v tomto věku ani v budoucím.

Mk 3,20–30 (ČEP)

20 Vešel do domu a opět se shromáždil zástup, takže nemohli ani chleba pojíst.

21 Když to uslyšeli jeho příbuzní, přišli, aby se ho zmocnili; říkali totiž, že se pomátl.

22 Zákoníci, kteří přišli z Jeruzaléma, říkali: „Je posedlý Belzebulem. Ve jménu knížete démonů vyhání demony.“

23 Zavolal je k sobě a mluvil k nim v podobenstvích: „Jak může satan vyhánět satana?”

24 Je-li království vnitřně rozděleno, nemůže obstát.

25 Je-li dům vnitřně rozdělen, nebude moci obstát.

26 A povstane-li satan sám proti sobě a je rozdvojen, nemůže obstát, a je s ním konec.

27 Nikdo nemůže vejít do domu silného muže a uloupit jeho věci, jestliže toho siláka dříve nespoutá. Pak teprve vyloupí jeho dům.

28 Amen, pravím vám, že všechno bude lidem odpuštěno, hříchy i všechna možná rouhání.

29 Kdo by se však rouhal proti Duchu svatému, nemá odpuštění na věky, ale je vinen věčným hříchem.“

30 To pravil, protože řekli: „Má nečistého ducha.“

Lk 11,14–23 (ČEP)

14 Jednou vyháněl Ježíš zlého ducha z němého člověka. Když ten duch vyšel, němý promluvil. Zástupy se divily.

15 Někteří z nich však řekli: „Démony vyhání ve jménu Belzebula, knížete démonů.“

16 Jiní ho chtěli podrobit zkoušce; žádali od něho znamení z nebe.

17 Protože znal jejich myšlenky, řekl jim: „Každé království vnitřně rozdělené pustne a dům za domem padá.

18 Je-li i satan v sobě rozdvojen, jak bude moci obstát jeho království? Říkáte přece, že vyháním démony ve jménu Belzebula.

19 Jestliže já vyháním démony ve jménu Belzebula, ve jménu koho je vyhánějí vaši žáci? Proto budou oni vašimi soudci.

20 Jestliže však vyháním démony prstem Božím, pak už vás zastihlo Boží království.

21 Střeží-li silný muž v plné zbroji svůj palác, jeho majetek je v bezpečí.

22 Napadne-li ho však někdo silnější a přemůže ho, vezme mu všechnu jeho zbroj, na kterou spoléhal, a kořist rozdělí.

23 Kdo není se mnou, je proti mně; a kdo se mnou neshromažďuje, rozptyluje.

Exegeze synoptického logia Ježíš a Belzebul

V synoptickém pohledu můžeme vidět patrné rozdíly v dokladech a přesnosti daného příběhu. Odchýlením od své obvyklé praxe zhušťování svých zdrojů smísil Matouš v 12, 22–37 látku Q a Marka, aby předložil obsáhlou Ježíšovu odpověď na obvinění, která proti němu vznesli jeho kritici a která se týkají zdroje jeho moci uzdravovat a také vyhánět zlé duchy. Rámec pro tuto odpověď (Mt 12,22–34) tvoří uzdravení posedlého člověka, který je slepý a němý (=Lk 11,14–15, Mt 9,32–34). Dubleta v Mt 9,32–34 naznačuje, že Matouš možná záměrně znovu využil tuto látku. Hlavní změna je v porovnání s paralelními verzemi v otázce, kterou kladou zástupy: „Není to Syn Davidův?“ (Mt 12,23)³⁴ První část Ježíšovy odpovědi (Mt 12, 25–30) odpovídá na otázku týkající se po zdroji jeho síly a moci a odkazuje k výrokům o království, které je rozděleno samo v sobě a nemůže obstát. Nejsou zde pochybnosti o Ježíšově moci jakožto exorcisty. Diskuse se týká zdroje jeho moci. Zatímco v části Mt 12,25–30 vytváří těsnou paralelu s Mk 3,22–27, mnohem bližší a zjevně nezávislé paralely s Lk 11,14–15.17–23 ukazují, že Matoušovým základním zdrojem je pramen Q (Lk 12,10; 6, 43–45). Závěrem je dlouhá úvaha o Duchu svatém jako zdroji Ježíšovy svrchované moci nad světem i démony.³⁵ Je zde patrné mísení různých zdrojů, což se projevuje ve způsobech, jak je daná řeč nesena.

³⁴ HARRINGTON, D. J. *Evangelium podle Matouše*, s. 212.

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 212.

Spojení různých zdrojů vzbuzuje dojem rychlého sledu jednotlivých prvků, které však neukazují přesně stejným směrem. Hlavním tématem první části Ježíšovy odpovědi (Mt 12, 25–30) je, že satan nemůže být zdrojem Ježíšovy moci, protože Ježíšovy exorcismy zasazují smrtelné rány satanovu království. Předpokládá se ostré rozdělení mezi královstvím padlých duchů a Božím královstvím. Jelikož Ježíšovy exorcismy nemohou být připsány démonickému království, musí tedy pocházet výhradně z Božího plánu a iniciativy. Zajímavostí je, že Matouš ani Lukáš nereprodukuje nařčení rodiny a při sporu ohledně Belzebuba Mk 3, 22–30 zásadně přepracovávají danou látku. Zatímco Matouš jako základ používá Markovu látku (s dodatkem výroků z pramene Q v Mt (12,27–28 = Lk 11, 19–20), Lukáš (11,14–23) se výrazněji opírá o pramen Q. Matouš a Lukáš umísťují logičtější spor ohledně Belzebuba za příběh o vyhnání zlého ducha (Mt 12,22; Lk 11,14). Rovněž připojují výrok z pramene Q, v němž Ježíš ospravedlňuje své jednání tím, že se dovolává příkladu židovských exorcistů (Mt 12,27=Lk 11,19), a používají nezávislou tradici ohledně řeči o rouhání.³⁶

Teologicky velmi zajímavé a podnětné jsou závěry, které můžeme z těchto perikop vnést do rozvoje osobní spirituální cesty s Ježíšem, protože tyto skutečnosti, o kterých je zde zmiňováno, mají dopad na konkrétní život každého jedince. Nelze přebývat v jakési „šedé“ zóně, Ježíš chce naše rozhodnutí, které bude zralé a pravdivé. Nelze sloužit dvěma stranám. Rozhodnutí pro Ježíše znamená život a moc nad zlými duchy, rozhodnutí proti němu znamená explicitní službu Božímu nepříteli – tedy modloslužbu. Zajímavé vyjádření rouhání proti Duchu svatému ukazuje, že lidé pokud dojdou ke skutečnému poznání pravdy, musí se adekvátně rozhodnout. Neexistuje polostín, Ježíš nemůže člověka spasit proti jeho vůli, takový člověk, který odmítá Ježíšovu lásku a spásu, se „ztrácuje“ svojí vinou, proto je tento hřích neodpuštělný, protože odporuje poznání Boží pravdy a lásky, což povýtce znamená odmítnutí vlastní podstaty a smyslu existence.³⁷

³⁶ Srov. HARRINGTON, D. – DONAHUE, J. R. *Evangelium podle Marka*, s. 146.

³⁷ Pro rozšíření této problematiky doporučujeme publikaci Vladimíra Boublíka s názvem *Teologická antropologie*, kde je tato oblast podrobně vykreslena včetně historického kontextu.

3.2 Ο návratu nečistého ducha

Řecký text Mt 12,43–45

43 Όταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν, καὶ οὐχ εὐρίσκει.

44 τότε λέγει, Εἰς τὸν οἶκόν μου ἐπιστρέψω ὅθεν ἐξῆλθον: καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

45 τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ: καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων. οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.

Řecký text Lk 11,24–26

24 Όταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν, καὶ μὴ εὐρίσκον, τότε λέγει, Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν ἐξῆλθον:

25 καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

26 τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ ἑπτὰ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων.

Mt 12,43–45 (ČEP)

43 Když nečistý duch vyjde z člověka, bloudí po pustých místech a hledá odpočinití, ale nenalézá.

44 Tu řekne: ‚Vrátím se do svého domu, odkud jsem vyšel.‘ Přijde a nalezne jej prázdný, vyčištěný a uklizený.

45 Tu jde a přivede s sebou sedm jiných duchů, horších, než je sám, vejdou a bydlí tam; a konce toho člověka jsou horší než začátky. Tak bude i s tímto zlým pokolením.

Lk 11,24–26 (ČEP)

24 Když nečistý duch vyjde z člověka, bloudí po pustých místech a hledá odpočínutí, ale když je nenalezne, řekne: „Vrátím se do svého domu, odkud jsem vyšel.“

25 Přejde a nalezne jej vyčištěný a uklizený.

26 Tu jde a přivede sedm jiných duchů, horších, než je sám, vejdou a bydlí tam; a konce toho člověka jsou horší než začátky.“

Exegeze logia O návratu nečistého ducha

Popis o vyhánění zlého ducha je krátký (Lk 11,14) a slouží především k tomu, aby byl Ježíš obviněn, že vyhání zlé duchy ve znamení samotného ďábla. Ježíšovo dílo působí v lidu rozdělení. Někteří ze zástupu žasnou nad jeho činy (11,14) a zakrátko slyšíme ze zástupu hlas velebící jeho narození (Lk 11,27–28). Ale jiné osoby příběhu reagují negativně. Lukáš poznamenává dvě skupiny. Jedna obviňuje Ježíše ze spolčení s Beelzebulem (11,15), druhá ho „zkouší“ a žádá znamení z nebe (Lk 11, 16).³⁸ Výrok o vyháněném démonovi, který se potuluje a nakonec vrací do svého původního obydlí (Lk 11,24–26), je zvláštní a možná záměrně humorný. Současného čtenáře možná napadne obraz nevítaného nájemníka, který je vystěhován, protože naplatí. Potuluje se po ulicích, pak se vrací, zjišťuje, že dům je prázdný, čistý a uklizený, sebere sedm nejotrlejších kompliců, usadí se s nimi v nejlepším pokoji a postupně jej plní páchnoucími odpadky. Naučení je drsné: „Konce toho člověka jsou horší než jeho začátky.“ (Lk 11,26) Nestačí se zmocnit se majetku vyhnaného pána, je třeba se stát věrným vazalem nového vládce, kterého zastupuje prorok. Na tomto místě uvedeme několik dalších podnětů, které s problematikou návratu nečistého ducha souvisejí a poskytují možná další paletu možností interpretace této pasáže.

Ježíš se zde vyjadřuje k trvalosti osvobození obecně, ačkoliv se tento příklad může týkat kohokoliv, kdo je osvobozen z moci temných duchovních sil. Výroky jsou rozděleny na část, kde Ježíš hovoří o tom, jakým způsobem je tato padlá entita zaměřená – totiž jedná se o existenci, která je určitým anti-světlem, anti-životem. Jednostranné zacílení pouze na nenávisť, žárlivost a poškozování věcí, zvířat a samozřejmě nejvíce člověka, jakožto Božího obrazu a podoby; přináší

³⁸ Srov. JOHNSON, L. T. *Evangelium podle Lukáše*, s. 203.

utrpení, toto osobní zlo však stále čeká na příležitost, jak se chopit další možnosti ataku. Tady vidíme rovinu „uvažování“ nečistých duchů, jedná se o jakousi „psychologii“. Všimněme si, že Ježíš ve verši Mt 12,43 upozorňuje, že duch bloudí po pustých místech. Pustinou bylo v židovském myšlení chápáno místo, které je životu nebezpečné (poušť), kde není jistota přežití. Vyprahlost, žízeň, vystavenost drsným přírodním podmínkám, zvěři a nejrůznějším nástrahám a pokušením. Démonické bytosti se tedy jaksi kumulují v blízkosti člověka, protože jsou primárně zaměřeni na konání zla, které je určitým a jediným smyslem jejich existence. Ovšem další pohled přináší také druhá část výroků – totiž, že Ježíš zde vykresluje stav duše neobráceného osvobozeného člověka, který má možnost být vysvobozen z područí těchto temných sil a ve chvíli, kdy je vymaněn z jejich nadvlády (z fyzické nemoci, psychického útlaku), nerozvážně se vrací ke starému způsobu života, což má za následek novou invazi těchto Božích nepřátel. Ježíš zde velmi apeluje na hluboké obrácení srdce člověka a příklon k Boží lásce, neboť jedině tak může Pán působit v člověku a proměnit jeho nitro v naslouchajícího poutníka, který pije z pramenů milosti a pravdy. Tedy pravého poznání sebe sama, tak jej vidí Ježíš a v proměně člověka v alter-Krista – pokorného, tichého a sloužícího dává možnost určité „jisté“ profylaxe proti útokům zlého ducha.

Člověk, který byl dlouhodobě pod nadvládou démonů, se naučil určitým mentálními vzorci – v smýšlení, jednání a často jej toto zavedlo do ještě větších tenat hříchu, Ježíšova láska dává příležitost k oprostění od utrpení, které může nabývat různé kvality a intenzity. Ovšem člověk tuto spásnou nabídku odmítá a vrací se ke své „staré“ cestě, čímž dává prostor pro návrat, ale také pro další upevnění špatné formy jednání a tím otevírá další prostor ke vstupu zlým duchům, ti samozřejmě jsou připraveni na útok s ještě větší silou a fatálním úderem. Vidíme tedy, že rovina osvobození sebou přináší nejen Pánův příklon k nám a uzdravení, ale také terapeutickou rovinu – tedy kvalitativní zjemnění našeho charakteru, mentality a jednání se sebou samým i s druhými. Prevencí návratu je uvědomění si vlastní slabosti a hříšnosti. Otevřenost pro Boží sebe-darování, které obdarovává individuálně a vždy nově. Prostorem celého procesu je niterné propojení Božího života s každým konkrétním okamžikem našeho života, který se ubírá cestou pravdy,

pokory a tichosti. Nikoliv pouze cestou sobectví a pýchy člověka-boha, který vše dokáže sám, jak tomu vidíme na počátku lidských dějin. Svoboda od útoků zla je možná pouze v následování Ježíše jako vzoru víry, naděje a lásky.

3.3 Spor o prvenství

Řecký text Mk 9,38–41

38 Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, Διδάσκαλε, εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκωλύομεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἠκολούθει ἡμῖν.

39 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Μὴ κωλύετε αὐτόν, οὐδεὶς γὰρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογήσαί με:

40 ὃς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστιν.

41 Ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν ὀνόματι ὅτι Χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Řecký text Lk 9,49–50

49 Ἀποκριθεὶς δὲ Ἰωάννης εἶπεν, Ἐπιστάτα, εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκωλύομεν αὐτόν ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν.

50 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, Μὴ κωλύετε, ὃς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ὑμῶν ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν.

Mk 9,38–41 (ČEP)

38 Jan mu řekl: „Mistře, viděli jsme kohosi, kdo v tvém jménu vyhání demony, ale s námi nechodil; i bránili jsme mu, protože s námi nechodil.“

39 Ježíš však řekl: „Nebraňte mu! Žádný, kdo učiní mocný čin v mém jménu, nemůže mi hned nato zlořečit.

40 Kdo není proti nám, je pro nás.

41 Kdokoli vám podá číši vody, protože jste Kristovi, amen, pravím vám, nepřijde o svou odměnu.“

Lk 9,49–50 (ČEP)

49 Jan mu na to řekl: „Mistře, viděli jsme kohosi, kdo v tvém jménu vyhání demony, a bránili jsme mu, protože tě nenásleduje jako my.“

50 Ježíš mu řekl: „Nebraňte mu! Kdo není proti vám, je pro vás.“

Exegeze úryvku Spor o prvenství

Epizoda o cizím exorcistovi v Mk 9,38–41 je pozoruhodná vzhledem k toleranci, k níž nabádá, vůči těm, kdo jsou mimo Ježíšův okruh: „Kdo není proti nám, je s námi.“ (Mk 9,40). Jistá ironie je skryta v tom, že tato rada přichází krátce po zprávě o tom, že učedníci nedokázali vyhnat zlé duchy v Mk 9,14–29. V rámci evangelia psaného pro malou křesťanskou obec ohroženou pronásledováním mohl tento pokyn vybízet k toleranci vůči příslušníkům dalších náboženství a přitom upevňovat víru v to, že jméno Kristovo hraje v ekonomii spásy ústřední postavení. Mohl rovněž sloužit jako kritika křesťanské výlučnosti.³⁹

U Marka i Lukáše se setkáváme s Ježíšovým výrokem týkajícího se sporu o prvenství. Ježíš si povolává své učedníky, ale neomezuje se pouze na ně, jeho misijní dílo má zcela konkrétní přesah, který apoštolové na první pohled nevidí. Z jejich postoje nám trochu vyplývá, že mají potřebu zdůraznit své poslání a přináležitost k Ježíšovi, protože mají zkušenosti a jsou svědkové mnoha zázraků, ale také objeviteli významu mnoha podobenství. Janova odpověď (9,49) odráží Jozuovu stížnost k Mojžíšovi v Numeri 11,26–30. Někteří v táboře Izraelitů prorokovali v Duchu, ačkoliv k tomu nebyli vybráni a neměli od Mojžíše schválení. Jozue jim v tom chtěl zabránit. Mojžíš odpověděl, že by si přál, aby všechen Boží lid měl dar proroctví. Janova snaha nakládat s tímto charizmatem dokazuje, jak málo pochopil, co Ježíš mínil v posledním výroku. Chtěl někomu zabránit ve „vyhánění zlých duchů“ (které, jak víme, jeho učedníci vyhnat nedokázali), ačkoli se to dělo „ve jménu“ Ježíšově. Jeho důvod? Protože dotyčný „nechodí s námi“. Ježíš Janovi připomíná dar proroctví. Jako Bůh poslal Ježíše, tak Ježíš posílá je. A jako Bůh poslal je, může poslat i jiné. I sám Ježíš vzápětí pošle jiné vyslance (9,52; 10,1). Tito budoucí vůdci lidu se ještě mají mnoho co učit: Ještě jim není nic svěřeno, nýbrž

³⁹ Srov. DONAHUE, J. R. – HARRINGTON, D. J. *Evangelium podle Marka*, s. 298.

sami jsou svěřenci.⁴⁰ Další souvislostí je Ježíšovo slovo týkající se odměny: „Ὅς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν ὀνόματι ὅτι Χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.“ Opět je zde použita symbolika číše a vody. V Izraeli byla pitná voda velmi důležitá, stejně tak podnebné podmínky jsou v horkých dnech velmi náročné. Proto je zde kladen důraz na odměnu. Voda je základní tekutinou zachovávající život, můžeme zde vidět i určitou spojitost s vodou, kterou dává Ježíš.⁴¹ Ježíš se setkává s odporem lidí, jejichž hlavní bariéra v poznání a hlavně rozpoznání brání vlastní mentalita, předsudky, farizejská nauka a vlastní špatné charakterové vlastnosti. Učedníci se potýkají se stejným problémem, ale Ježíš je svým citlivým pedagogickým přístupem kultivuje a poukazuje na sobectví a pýchu s jakou k věcem přistupují. Evangelium není prostředkem pouze k demonstraci Božích skutků a vymítání démonů, je poukazem na to, že již se protнула věčnost s časovostí a Pán posílá „dělníky“ na svou žeň.

V Markově evangeliu Ježíš upozorňuje, že ten, kdo v jeho jménu vyhání demony, mu nemůže hned na to zlořečit. To znamená, že každý, kdo vyznává Kristovo jméno, se má snažit poznat místo a postavení v Kristově díle a nebránit ostatním v růstu a definování sebe-sama. Prostorem, kde Bůh povolává své učedníky, je časovost, svět s jeho temnou stránkou, ale moc, kterou dává, přesahuje všechny možnosti, jaké si lze lidsky přestavit, přetavuje lidskou osobnost v nástroj pokoje, nikoliv souboje a prezentaci vlastních schopností.

Shrnutí

V této kapitole jsme se zevrubně seznámili s Ježíšovými výroky o exorcismech. Všechny tyto pohledy, které nám byly nabídnuty k interpretaci, nás mohou hlouběji přivést nejen k zamyšlení nad hodnotou apoštolského vyznání Ježíše a s tím spojené moci, ale také je vnitřní závazkem křesťanů, aby svými skutky naplňovali hlásání radostné zvěsti. Všechny tři pojetí, která jsme probrali – tedy Ježíš a Belzebul, O návratu nečistého ducha a Spor o prvenství, jsou základními pilíři Ježíšových řečí. Vyznání, že Ježíš je Pán, je stejně obtížné pro všechny lidi, tento skandální Boží plán, ve kterém Bůh i člověk Ježíš přichází osvobodit lidi ze spárů

⁴⁰ Srov. JOHNSON, L. T. *Evangelium podle Lukáše*. Sacra Pagina 3, s. 180–181.

⁴¹ Podobně jako ve 4. kapitole Janova evangelia, Ježíš žádá samořskou ženu o vodu, aby uhasil žízeň, paralelně ji však nabízí jiný „nápoj“, který má charakter daru a zároveň tiší žízeň navěky.

zlého, je zároveň prostorem pro opozici, která se svými skutky a ohavnostmi chce zůstat skrytá. Ono nepřijetí posléze odkazuje k neodpuštěnému hříchu, protože spasen může být pouze ten, kdo se chce vydat po Boží cestě, nelze jít proti něčí vůli. Pozoruhodným svědectvím je také zkušenost, že každý kdo vyzná Ježíše jakožto Krista, má moc nad zlými duchy, i když nemusí být na hlavní cestě a dodržovat všechny rituály a náboženské úkony. Ježíš dává prostor láskyplné službě, nikoliv liteře. Proto člověku, který vymítá zlé duchy, ale nechodí s ostatními, nepřichází, aby mu to zakázal, jak mu radí učedníci. Ale přichází, aby potvrdil jeho moc, a naopak s jistým zahanbením kárá uzavřenost a předpojatost učedníků. Možná právě jejich výlučnost odkazuje k jejich pýše a neschopnosti přijmout, že také někdo jiný můžeme být dělníkem na Boží vinici a chodit po „jiných“ cestách než oni.

4 Vyprávění o exorcismech

V následující kapitole se budeme zabývat širokým tématem exorcismu v synoptických evangeliích. Vzhledem k tomu, že dokladů o praxi vymítání zlých duchů máme v Novém zákoně četně, můžeme využít mnohých inspirací také pro další porozumění otázce exorcismu v současné době a také v náhledu teologických poznatků. Jednotlivé části jsme rozdělili tak, aby sledovaly synoptickou strukturu jednotlivých pasáží vztahujících se k praxi vymítání zlých duchů. Každá pasáž bude s přihlédnutím k ostatním pasážím synoptiků vyložena a budou vyvozeny patřičné závěry a interpretační schémata daného příběhu. Vyprávění o exorcismech jsou stěžejním dokladem toho, že Ježíš a jeho učedníci a také jejich žáci měli zkušenost s vymítáním zlých duchů a setkávali s těmito rituály také další lidé v církevní tradici, jak nám posléze dokladují také Skutky apoštolů. Povelikonoční víra se stala silnou zkušeností pro hlásání evangelia, ovšem bez důkazů, že nová nauka šířící se Středomořím je kredibilní, je hlásání vyprázdněné. Dokladem těchto zkušeností v první církvi jsou četné zprávy o vymítání zlých duchů, které ukazují nejen na rovinu lidskou – tedy faktické postižení zlou entitou, která se snaží o záhubu člověka, ale vždy je zde rovin několik. Mezi ně patří etická rovina – změna smýšlení a obrat k Ježíšovi jako svrchovanému Pánu života, ale také zcela nový rozměr ve vztahu k ostatním lidem a mnohdy také návrat ze sociální izolace do běžného života. Všechny tyto zkušenosti, které můžeme načerpat v evangeliích, jsou nejen teologickou výzvou pro hlubší porozumění těmto textům, ale jsou také výzvou pro současné křesťany a jejich poslání. Možná je také vhodné přehodnotit situaci, ve které se nalzáme jakožto lidé 21. století. Medicína a psychologie nám nabízejí mnohé interpretační rámce k osvětlení skutečností - jako jsou nemoci, psychické poruchy a sociální izolace, ovšem jako křesťani se musíme naučit nalézat inspiraci v duchovním životě, který skýtá nezměrné bohatství a jedině tady lze najít odpuštění, obrácení, ale také uzdravení. Tento text aspiruje na to, abych přispěl nejen kvalifikovaným pohledem na oblast exorcismu, ale také aby inspiroval a probouzel víru a motivaci k pomoci současnému člověku duchovními prostředky v dialogu s ostatními vědními obory.

4.1 Exorcismy v Gerase/Gadaře

Řecký text Mt 8,28–34

28 Καὶ ἔλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνηῶν ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης.

29 καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν λέγοντες, Τί ἡμῖν καὶ σοί, υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;

30 ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη.

31 οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες, Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἀπόστειλον ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.

32 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑπάγετε. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τοὺς χοίρους: καὶ ἰδοὺ ὥρμησεν πᾶσα ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασιν.

33 οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.

34 καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς ὑπάντησιν τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἰδόντες αὐτὸν παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῆ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

Řecký text Mk 5,1–20

1 Καὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης εἰς τὴν χώραν τῶν Γερασηνῶν.

2 καὶ ἐξελθόντος αὐτοῦ ἐκ τοῦ πλοίου εὐθύς ὑπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ,

3 ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασιν: καὶ οὐδὲ ἀλύσει οὐκέτι οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτὸν δῆσαι,

4 διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσεσιν δεδέσθαι καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας συντετριφθαι, καὶ οὐδεὶς ἴσχυεν αὐτὸν δαμάσαι:

5 καὶ διὰ παντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἦν κρᾶζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις.

6 καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν ἔδραμεν καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ,

7 καὶ κρᾶζας φωνῆ μεγάλης λέγει, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ὀρκίζω σε τὸν θεόν, μὴ με βασανίσῃς.

8 ἔλεγεν γὰρ αὐτῷ, Ἐξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.
9 καὶ ἐπηρώτα αὐτόν, Τί ὄνομά σοι; καὶ λέγει αὐτῷ, Λεγιῶν ὄνομά μοι, ὅτι πολλοὶ
ἐσμεν. 10 καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ ἵνα μὴ αὐτὰ ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώρας.
11 ἣν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη:
12 καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν λέγοντες, Πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς
εἰσέλθωμεν.
13 καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς. καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς
χοίρους, καὶ ὠρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, ὡς δισχίλιοι, καὶ
ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσσει.
14 καὶ οἱ βόσκοντες αὐτοὺς ἔφυγον καὶ ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς
ἀγρούς: καὶ ἦλθον ἰδεῖν τί ἐστὶν τὸ γεγονός.
15 καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσιν τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον
ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, τὸν ἐσχικότα τὸν λεγιῶνα, καὶ ἐφοβήθησαν.
16 καὶ διηγήσαντο αὐτοῖς οἱ ἰδόντες πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ καὶ περὶ τῶν
χοίρων. 17 καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὀρίων αὐτῶν.
18 καὶ ἐμβαίνοντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς ἵνα μετ'
αὐτοῦ ᾗ.
19 καὶ οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ, Ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου πρὸς τοὺς σοὺς,
καὶ ἀπάγγειλον αὐτοῖς ὅσα ὁ κύριός σοι πεποίηκεν καὶ ἠλέησέν σε.
20 καὶ ἀπῆλθεν καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν τῇ Δεκαπόλει ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ
Ἰησοῦς, καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

Řecký text Lk 8,26–29

26 Καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γερασηνῶν, ἣτις ἐστὶν ἀντιπέρα τῆς
Γαλιλαίας. 27 ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν ὑπήντησεν ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως ἔχων
δαιμόνια: καὶ χρόνῳ ἱκανῷ οὐκ ἐνεδύσατο ἱμάτιον, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν ἀλλ' ἐν
τοῖς μνήμασιν.
28 ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀνακράξας προσέπεσεν αὐτῷ καὶ φωνῇ μεγάλη εἶπεν, Τί ἐμοὶ
καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; δέομαί σου, μὴ με βασανίσῃς.
29 παρήγγειλεν γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου. πολλοῖς
γὰρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτόν, καὶ ἐδεσμεύετο ἀλύσειν καὶ πέδαις φυλασσόμενος,
καὶ διαρρήσσω τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαιμονίου εἰς τὰς ἐρήμους.

30 ἐπηρώτησεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Τί σοι ὄνομά ἐστιν; ὁ δὲ εἶπεν, Λεγιών, ὅτι εἰσῆλθεν δαιμόνια πολλὰ εἰς αὐτόν.

31 καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν.

32 ἣν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένη ἐν τῷ ὄρει: καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν: καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς.

33 ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους, καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀπεπνίγη.

34 ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγονός ἐφυγον καὶ ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς.

35 ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ εὔρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξῆλθεν ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐφοβήθησαν.

36 ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς οἱ ἰδόντες πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθεὶς.

37 καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γερασηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο: αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον ὑπέστρεψεν.

38 ἐδεῖτο δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια εἶναι σὺν αὐτῷ: ἀπέλυσεν δὲ αὐτὸν λέγων,

39 Ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ διηγοῦ ὅσα σοι ἐποίησεν ὁ θεός. καὶ ἀπῆλθεν καθ' ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

Mt 8,28–34 (ČEP)

28 Když přijel na protější břeh moře do gadarenské krajiny, vyšli proti němu dva posedlí, kteří vystoupili z hrobů; byli velmi nebezpeční, takže se nikdo neodvážil tudy chodit.

29 A dali se do křiku: „Co je ti po nás, Synu Boží? Přišel jsi nás trápit, dříve než nastal čas?“

30 Opodál se páslo veliké stádo vepřů.

31 A zlí duchové ho prosili: „Když už nás vyháníš, pošli nás do toho stáda vepřů!“

32 On jim řekl: „Jděte!“ Tu vyšli a vešli do vepřů; a hle, celé stádo se hnalo střemhlav po srázu do moře a zahynulo ve vodách.

33 Pasáci utekli, přišli do města a vyprávěli všechno, i o těch posedlých.

34 A celé město vyšlo naproti Ježíšovi, a když ho spatřili, prosili ho, aby se vzdálil z jejich končin.

Mk 5,1–20 (ČEP)

1 Přijeli na protější břeh moře do krajiny gerasenské.

2 Sotva Ježíš vystoupil z lodi, vyšel proti němu z hrobů člověk posedlý nečistým duchem.

3 Ten bydlel v hrobech a nikdo ho nedokázal spoutat už ani řetězy.

4 Často už ho spoutali okovy i řetězy, ale on řetězy ze sebe vždy strhal a okovy rozlámал. Nikdo neměl sílu ho zkrotit.

5 A stále v noci i ve dne křičel mezi hroby a na horách a bil do sebe kamením.

6 Když spatřil zdálky Ježíše, přiběhl, padl před ním na zem

7 a hrozně křičel: „Co je ti po mně, Ježíši, synu Boha nejvyššího? Při Bohu tě zapřísahám, netrap mě!“

8 Ježíš mu totiž řekl: „Duchu nečistý, vyjdi z toho člověka!“

9 A zeptal se ho: „Jaké je tvé jméno?“ Odpověděl: „Mé jméno je ‚Legie‘, poněvadž je nás mnoho.“

10 A velmi ho prosil, aby je neposílal pryč z té krajiny.

11 Páslo se tam na svahu hory veliké stádo vepřů.

12 Ti zlí duchové ho prosili: „Pošli nás, ať vejdemo do těch vepřů!“

13 On jim to dovolil. Tu nečistí duchové vyšli z posedlého a vešli do vepřů; a stádo se hnalo střemhlav po srázu do moře a v moři se utopilo. Bylo jich na dva tisíce.

14 Pasáci utekli a donesli o tom zprávu do města i do vesnic. Lidé se šli podívat, co se stalo.

15 Přišli k Ježíšovi a spatřili toho posedlého, který míval množství zlých duchů, jak sedí oblečen a chová se rozumně; a zděsili se.

16 Ti, kteří to viděli, vyprávěli jim o tom posedlém a také o vepřích, co se s nimi stalo.

17 Tu počali prosit Ježíše, aby odešel z těch končin.

18 Když vstupoval na loď, prosil ho ten člověk dříve posedlý, aby směl být s ním.

19 Ale Ježíš mu to nedovolil a řekl: „Jdi domů ke své rodině a pověz jim, jak veliké věci ti učinil Pán, když se nad tebou smiloval.“

20 Ten člověk odešel a začal zvěstovat v Dekapoli, jak veliké věci mu učinil Ježíš; a všichni se divili.

Lk 8,26–39 (ČEP)

26 Přeplavili se do krajiny gerasenské, která leží proti Galileji.

27 Když vystoupil na břeh, vyšel proti němu jakýsi muž z toho města, který byl posedlý démony a už dlouhou dobu nenosil oděv a nebydlel v domě, nýbrž v hrobech.

28 Když spatřil Ježíše, vykřikl, padl před ním na zem a hlasitě zvolal: „Co je ti po mně, Ježíši, Synu Boha nejvyššího? Žádám tě, abys mne netrápil.“

29 Ježíš totiž nečistému duchu přikazoval, aby z toho člověka vyšel. Neboť ho velice často zachvacoval; tehdy ho poutali řetězy a okovy a hlídali, ale on pouta vždy přerval a byl démonem hnán do pustých míst.

30 Ježíš se ho zeptal: „Jaké je tvé jméno?“ Odpověděl: „Legie,“ protože do něho vešlo mnoho zlých duchů.

31 A prosili Ježíše, jen aby jim nepřikazoval odejít do pekelné propasti.

32 Bylo tam veliké stádo vepřů, které se páslo na svahu hory. Démoni ho prosili, aby jim dovolil do nich vejít; on jim to dovolil.

33 Tu vyšli z toho člověka, vešli do vepřů, a stádo se hnalo po příkrém srázu do jezera a utopilo se.

34 Když pasáci uviděli, co se stalo, utekli a donesli o tom zprávu do města i do vesnic.

35 Lidé se šli podívat, co se stalo; přišli k Ježíšovi a našli toho člověka, z něhož vyšli démoni, jak sedí u Ježíšových nohou oblečen a chová se rozumně. A zděsili se.

36 Ti, kteří viděli, jak byl ten posedlý vysvobozen, jim o tom pověděli.

37 A všichni obyvatelé gerasenské krajiny prosili Ježíše, aby od nich odešel, poněvadž se jich zmocnila veliká bázeň. Vstoupil tedy na loď, aby se vrátil.

38 Ale ten muž, z něhož vyšli démoni, ho prosil, aby směl být s ním; on ho však poslal zpět a řekl mu:

39 „Vrať se domů a vypravuj, jak veliké věci ti učinil Bůh.“ I odešel a zvěstoval po celém městě, jak veliké věci mu učinil Ježíš.

Exegeze synoptických textů Uzdravení posedlých v Gadaře/Gerase

Synoptické příběhy o uzdravení posedlých v Gerase/Gadaře jsou velmi podrobné svými výpověďmi, ale jsou zde patrné i momenty, které upoutají pozornost a jsou zajímavým střípkem do mozaiky pochopení hloubky tohoto vyprávění. Nejprve se dozvídáme, že Ježíš přichází do krajiny gadarenské nebo také gergesenské, žádný z názvů však nevypovídá o některém z měst v takové blízkosti Galilejského jezera. Zeměpisný údaj však naštěstí nepodmiňuje výpovědní hodnotu příběhu.⁴² Žádné z evangelijních vyprávění neposkytuje informace o identitě posedlých, pouze je patrné, že se jedná o muže. U Lukáše si můžeme všimnout zajímavého srovnání, že muž chodil bez šatů a posléze, kdy byl osvobozen, byl zase oblečený. Ve všech třech příbězích se setkáváme s tím, že démoni křičí a oslovují Ježíše jako Syna Božího a zároveň jej prosí, aby je netrápil, protože nepřišel jejich čas. Lukáš přepracovává Markovu verzi o posedlém z Gerasy s většími podrobnostmi. Zřejmě pokládá svůj zdroj za méně přesný po stylistické a strukturální stránce. Usiluje především o správnost. Nezdá se mu například náležité, že by posedlý měl Ježíše *zapřísahat* jako v Mk 5,7 a tak mění sloveso na *žádat* (Lk 8,28). Opravuje nejasnost v čísle, kterou zjistil Mk 5,9–10, a souslednost časů v Mk 5,14. Dále chce doplnit objasnění. Uvádí, kde se nacházela gerasenská krajina a sděluje čtenářům, že Ježíš vstoupil na zem, ne do vody. Pasáci věprů událost nejprve vidí, pak o ní podávají zprávu, žádost shromážděných je, aby Ježíš odešel (Lk 8,37), má svůj motiv. Markova nesouvislá zpráva v 5,16 dospívá k vynikajícímu souhrnu a výkladu v 8,36. Lukáš uspořádává epizodu v logičtější sledu, podle svého nejlepšího svědomí. Vůbec nemá oblibu ve vypravěčských pasážích. V Mk 5,14 jdou pasáci do města, ačkoliv nebyla zmínka o existenci města v té oblasti.⁴³ V Matoušově podání se setkáváme s dvěma posedlými v Gadaře, je zde méně podrobností, lidé z města prosí Ježíše, aby se od nich vzdálil. U Marka a Lukáše se setkáváme s člověkem posedlým zlým duchem, kterého není možno spoutat řetězy, neboť je přerve a je vlečen do pustin, jak upozorňuje Lukáš. V obou případech je v postiženém přítomna Legie – což znamená, že v tomto člověku přebývalo velké množství démonů, nelze však tento výrok přirovnávat k vojenské terminologii. Jde spíše o příměr. Zajímavá je zpráva, že jsou démoni vyhnáni do stáda vepřů a zahynou. Je zde patrná jistá symbolika, duch, který nemůže být poražen jinak, než Božím slovem a naopak vepř jako symbol nečistého zvířete. U Lukáše a Marka posedlý prosí Ježíše, aby jej

⁴² Srov. JOHNSON, L. T. *Evangelium podle Lukáše*, s. 157.

⁴³ Tamtéž, s. 157–158.

mohl následovat, přičemž Ježíš mu to nedovoluje a přikazuje mu, aby šel svědčit své rodině a dalším lidem o tom, jak se nad ním Pán slitoval.

4.2 Uzdravení němého

Řecký text Mt 9,32–34

32 Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον:

33 καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου ἐλάλησεν ὁ κωφός. καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι λέγοντες, Οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ.

34 οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

Mt 9,32–34 (ČEP)

32 Když odcházeli, přivedli k němu němého člověka, posedlého zlým duchem.

33 A zlý duch byl vyhnán a němý mluvil. Zástupy v údivu říkaly: „Něco takového nebylo v Izraeli nikdy vidáno.“

34 Ale farizeové říkali: „Ve jménu knížete démonů vyhání demony.“

Exegeze textu Uzdravení němého

Krátká epizoda, která vypráví o člověku s narušenou komunikační schopností, za kterou se skrývá démonická svázanost. Podstatné, čeho si můžeme všimnout na většině osvobození, je, že nevysvětlují příčinu a pravý důvod posedlosti a spoutanosti daného jedince. Máme zde polární reakce – příznivce, kteří oceňují Ježíšovo dílo a jsou mu nakloněny, odpůrce, kteří se snaží Ježíše označit za rouhače, duševně chorého nebo posedlého. U většiny případů osvobodování od zlých duchů jsme svědky toho, že daný jedinec přichází v doprovodu dalších osob nebo případně Ježíš na základě přímlyvy uzdravuje posedlého. Zatíženost démonickými silami může být interpretována hlavní příčinou a to je prvotní hřích lidí.⁴⁴ Ovšem i v Novém zákoně se setkáváme s různou závažností posedlosti a také různé participaci postižených na společenském životě. Je tedy patrné, že otázka spravedlnosti a příčiny daných postižení zde vysvětlena není. Zároveň zůstává otázkou, zda „možnost“ být postižený je pro konkrétního jedince cestou k realizaci evangelia ve vlastním životě a na základě tohoto prožitku okoušení Boží péče a slitovnosti v harmonii s Božím plánem.

⁴⁴ Srov. Gn 3.

4.3 Exorcismus dítěte pohanské ženy

Řecký text Mt 15,21–28

21 Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος.

22 καὶ ἰδοὺ γυνὴ Χαναanaία ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα ἔκραζεν λέγουσα, Ἐλέησόν με, κύριε, υἱὸς Δαβὶδ: ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.

23 ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠρώτουν αὐτὸν λέγοντες, Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν.

24 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ. 25 ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνει αὐτῷ λέγουσα, Κύριε, βοήθει μοι.

26 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἔστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

27 ἡ δὲ εἶπεν, Ναί, κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν.

28 τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις: γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Řecký text Mk 7,24–30

24 Ἐκεῖθεν δὲ ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ ὄρια Τύρου. καὶ εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν οὐδένα ἤθελεν γνῶναι, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν:

25 ἀλλ' εὐθὺς ἀκούσασα γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχεν τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα προσέπεσεν πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ:

26 ἡ δὲ γυνὴ ἦν Ἑλληνίς, Συροφοινίκισσα τῷ γένει: καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλη ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.

27 καὶ ἔλεγεν αὐτῇ, Ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα, οὐ γὰρ ἔστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ τοῖς κυναρίοις βαλεῖν.

28 ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῷ, Κύριε, καὶ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίουσιν ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν παιδίων.

29 καὶ εἶπεν αὐτῇ, Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε, ἐξελήλυθεν ἐκ τῆς θυγατρὸς σου τὸ δαιμόνιον.

30 καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς εὔρεν τὸ παιδίον βεβλημένον ἐπὶ τὴν κλίνην καὶ τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθός.

Mt 15,21–28 (ČEP)

21 Ježíš odtud odešel až do okolí Týru a Sidónu.

22 A hle, jedna kananejská žena z těch končin vyšla a volala: „Smiluj se nade mnou, Pane, Synu Davidův! Má dcera je zle posedlá.“

23 Ale on jí neodpověděl ani slovo. Jeho učedníci přistoupili a žádali ho: „Zbav se jí, vždyť za námi křičí!“

24 On odpověděl: „Jsem poslán jen ke ztraceným ovcím z lidu izraelského.“

25 Ale ona přistoupila, klaněla se mu a řekla: „Pane, pomoz mi!“

26 On jí odpověděl: „Nesluší se vzít chléb dětem a hodit jej psům.“

27 A ona řekla: „Ovšem, Pane, jenže i psi se živí z drobtů, které spadnou ze stolu jejich pánů.“

28 Tu jí Ježíš řekl: „Ženo, tvá víra je veliká; staň se ti tak, jak chceš.“ A od té hodiny byla její dcera zdráva.

Mk 7,24–30 (ČEP)

24 Vstal a odešel odtud do končin týrských. Vešel do jednoho domu a nechtěl, aby o tom někdo věděl. Nemohlo se to však utajit;

25 hned o něm uslyšela jedna žena, jejíž dcerka měla nečistého ducha. Přišla a padla mu k nohám;

26 a ta žena byla pohanka, rodem Syrofeničanka. Prosila ho, aby vyhnal zlého ducha z její dcery.

27 On jí řekl: „Nech napřed nasytit děti. Neboť se nesluší vzít chléb dětem a hodit jej psům.“

28 Odpověděla mu: „Ovšem, pane, jenže i psi se pod stolem živí z drobtů po dětech.“

29 Pravil jí: „Žes toto řekla, jdi, zlý duch vyšel z tvé dcery.“

30 Když se vrátila domů, našla dítě ležící na lůžku a zlý duch byl pryč.

Exegeze textů Víra kananejské/syrofénické ženy

V této perikopě jde o látku, kterou Marek i Matouš zpracovávají podobně až na drobné odchylky. Jde zde o základní vyjádření vztahu vyvoleného izraelského lidu v kontrastu s pohany v oblasti Týru a Sidonu. Ježíšovo setkání se Syrofeničankou se odehrává na severozápadě, v týrské krajině. To nesignalizuje, že by Ježíš od tohoto okamžiku cítil potřebu misie mezi pohany. Jeho odpověď na prosbu syrofenické ženy zní: „*Nech napřed nasytit děti. Neboť se nesluší vzít chléb dětem a hodit jej psům.*“ Tato

odpověď jasně ukazuje, že si Ježíš po předcházející konfrontaci s farizeji a zákoníky je vědom svého poslání k Izraeli. A přece lze celou událost zhodnotit tak, že pro Ježíše není ani pohanská země nečistou zemí (srov. proti tomu Am 7,7; Ez 4,12n). I mimo Izrael čekají lidé na Ježíše a jeho pomoc. Oni jsou ti, kdo Ježíše přivedou k tomu, aby se ve svém působení neomezoval na dosavadní hranice.⁴⁵

Tady si dovoluujeme s autorem polemizovat. Domníváme se, že to nejsou pohané, kdo by Ježíše měli „poučit“ nebo dokonce „pohnout“ k tomu, aby jim pomáhal. Jsou to možná dvě strany úhlu pohledu. Ježíš má otevřenou náruč pro Izrael i pro pohany. Ale obě strany trpí náboženskými předsudky a představami, které se neslučují s Božím jednáním. Ježíš určitým postojem a jednáním nejprve – možná z lidského pohledu nešetrně a stroze odpovídá – pro větší pedagogický rozměr dané situace a výchovu člověka k odlišnému vnímání života a to zvláště náboženství. Ježíšova ostrost vyjádřování není pohybem proti člověku, ale falešným postojům, které jsou vytvořeny výchovou a historickým kontextem tehdejší doby.⁴⁶ Otevřenost Ježíše pro pohany nás má naučit, že Ježíš nepřichází pouze k „vyvolenému“ národu, jemuž jsou svěřena Boží slova, ale poukazuje na to, že Boží vláda a svrchovanost je univerzální a nelze jej uzamknout do jediné knihy, litery a náboženství. Spása je univerzálním prostorem, kam mohou vstoupit všechny národy, rasy a náboženská přesvědčení.

4.4 Uzdravení posedlého chlapce

Řecký text Mt 17,14–20

14 Καὶ ἐλθόντων πρὸς τὸν ὄχλον προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτὸν

15 καὶ λέγων, Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει: πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.

16 καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι.

17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε μεθ' ὑμῶν ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε.

18 καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον: καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

19 Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

⁴⁵ Srov. LIMBECK, M. *Evangelium podle Marka*, s. 89–90.

⁴⁶ Srov. LIMBECK, M. *Evangelium podle Matouše*, s. 116–118.

20 ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ὑμῶν: ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβα ἔνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται: καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν.

Řecký text Mk 9,14–29

14 Καὶ ἐλθόντες πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶδον ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοὺς καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας πρὸς αὐτούς.

15 καὶ εὐθὺς πᾶς ὁ ὄχλος ἰδόντες αὐτὸν ἐξεθαμβήθησαν, καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν.

16 καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς, Τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς;

17 καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου, Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σέ, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον:

18 καὶ ὅπου ἐὰν αὐτὸν καταλάβῃ ῥήσσει αὐτόν, καὶ ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας καὶ ξηραίνεται: καὶ εἶπα τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσιν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν.

19 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτοῖς λέγει, ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτὸν πρὸς με.

20 καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. καὶ ἰδὼν αὐτὸν τὸ πνεῦμα εὐθὺς συνεσπάραξεν αὐτόν, καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκυλίετο ἀφρίζων.

21 καὶ ἐπηρώτησεν τὸν πατέρα αὐτοῦ, Πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπεν, Ἐκ παιδιόθεν:

22 καὶ πολλάκις καὶ εἰς πῦρ αὐτὸν ἔβαλεν καὶ εἰς ὕδατα ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν: ἀλλ' εἴ τι δύνη, βοήθησον ἡμῖν σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

23 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Τὸ εἰ δύνη πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.

24 εὐθὺς κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου ἔλεγεν, Πιστεύω: βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.

25 ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος ἐπετίμησεν τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ λέγων αὐτῷ, Τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν πνεῦμα, ἐγὼ ἐπιτάσσω σοι, ἐξελθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

26 καὶ κράξας καὶ πολλὰ σπαράξας ἐξῆλθεν: καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρός, ὥστε τοὺς πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν.

27 ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέστη.

28 καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς οἶκον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κατ' ἰδίαν ἐπηρώτων αὐτόν, Ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

29 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν εἰ μὴ ἐν προσευχῇ.

Řecký text Lk 9,37–42

37 Ἐγένετο δὲ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους συνήνησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς.

38 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἐβόησεν λέγων, Διδάσκαλε, δέομαί σου ἐπιβλέψαι ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενὴς μοί ἐστιν,

39 καὶ ἰδοὺ πνεῦμα λαμβάνει αὐτόν, καὶ ἐξαίφνης κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ συντριβὸν αὐτόν:

40 καὶ ἐδεήθη τῶν μαθητῶν σου ἵνα ἐκβάλωσιν αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν.

41 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ ἀνέξομαι ὑμῶν; προσάγαγε ὧδε τὸν υἱόν σου.

42 ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον καὶ συνεσπάραξεν: ἐπετίμησεν δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἴασατο τὸν παῖδα καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

Mt 17,14–20 (ČEP)

14 Když přišli k zástupu, přistoupil k němu jeden člověk a na kolenu prosil:

15 „Pane, smiluj se nad mým synem, neboť je náměsíčný a je na tom zle: často padá do ohně a často do vody.

16 A přivedl jsem ho k tvým učedníkům, ale nemohli ho uzdravit.“

17 Ježíš odpověděl: „Pokolení nevěřící a zvrácené, jak dlouho ještě budu s vámi? Jak dlouho vás mám ještě snášet? Přiveďte mi ho sem!“

18 Ježíš mu pohrozil, a zlý duch z něho vyšel; a od té chvíle byl chlapec zdráv.

19 Když byli učedníci s Ježíšem sami, přistoupili k němu a řekli: „Proč jsme ho nemohli vyhnat my?“

20 On jim řekl: „Pro vaši malověrnost! Amen, pravím vám, budete-li mít víru jako zrnko hořčice, řeknete této hoře: ‚Přejdi odtud tam‘, a přejde; a nic vám nebude nemožné.“

Mk 9,14–29 (ČEP)

14 Když přišli k ostatním učedníkům, spatřili kolem nich veliký zástup a zákoníky, kteří se s nimi přeli.

15 A celý zástup, jakmile ho uviděl, užasl; přibíhali k němu a zdravili ho.

16 Ježíš se jich otázal: „Oč se s nimi přete?“

17 Jeden člověk ze zástupu mu odpověděl: „Mistře, přivedl jsem k tobě svého syna, který má zlého ducha, a nemůže mluvit.

18 Kdekoli se ho zmocní, povalí ho a on má pěnu u úst, skřípe zuby a strne. Požádal jsem tvé učedníky, aby ducha vyhnali, ale nedokázali to.“

19 Odpověděl jim: „Pokolení nevěřící, jak dlouho ještě budu s vámi? Jak dlouho vás mám ještě snášet? Přiveďte ho ke mně!“

20 I přivedli ho k němu. Když ten duch Ježíše spatřil, hned chlapce zkroutil křečí; padl na zem, svíjel se a měl pěnu u úst.

21 Ježíš se zeptal jeho otce: „Odkdy to má?“ Odpověděl: „Od dětství.“

22 A často jej zlý duch srazil, dokonce do ohně i do vody, aby ho zahubil. Ale můžeš-li, slituj se nad námi a pomoz nám.“

23 Ježíš mu řekl: „Můžeš-li! Všechno je možné tomu, kdo věří.“

24 Chlapcův otec rychle vykřikl: „Věřím, pomoz mé nedověře.“

25 Když Ježíš viděl, že se sbíhá zástup, pohrozil nečistému duchu: „Duchu němý a hluchý, já ti nařizuji, vyjdi z něho a nikdy už do něho nevcházej!“

26 Duch vykřikl, silně jím zalomcoval a vyšel; chlapec zůstal jako mrtvý, takže mnozí říkali, že umřel.

27 Ale Ježíš ho vzal za ruku, pozvedl ho a on vstal.

28 Když vešel do domu a jeho učedníci s ním byli sami, ptali se ho: „Proč jsme ho nemohli vyhnat my?“

29 Řekl jim: „Takový duch nemůže vyjít jinak než modlitbou.“

Lk 9,37–42 (ČEP)

37 Když příštího dne sestoupili z hory, vyšel mu vstříc veliký zástup.

38 A hle, jakýsi muž ze zástupu volal: „Mistře, prosím tě, ujmi se mého syna, vždyť je to mé jediné dítě;

39 hle, zachvacuje ho duch, takže znenadání vykřikuje, a lomcuje jím, až má pěnu kolem úst; jen stěží od něho odchází a tak ho moří.

40 Prosil jsem už tvé učedníky, aby ho vyhnali, ale nemohli.“

41 Ježíš odpověděl: „Pokolení nevěřící a zvrácené, jak dlouho ještě mám být s vámi a snášet vás? Přiveď sem svého syna!“

42 Ještě než k němu přišel, démon ho povalil a zkroutil křečí. Ježíš pohrozil nečistému duchu, uzdravil chlapce a vrátil jej otci.

Exegeze textů Uzdravení posedlého chlapce

Synoptické texty nabízejí tři pohledy na příběh, věnující se posedlému chlapci. V Matoušovi se dozvídáme, že Ježíš se svými učedníky přichází k zástupu a přichází k němu člověk, jehož syn je postižený zlým duchem, projevy posedlosti popisuje jako náměsíčnost a uvádí podrobnost, že často padá do vody nebo do ohně. Přivedl ho ke svým učedníkům, ale ti si s jeho synem neporadili. Ježíšova reakce je velmi silná a imperativní. Matoušovská verze hovoří o malé víře učedníků, jejich neschopnost uzdravit chlapce je zaviněna malou vírou (17,20), a tak Ježíšův nárek v 17,17 je určen spíše učedníkům, než otci a okolo stojícím zástupům.⁴⁷ Ježíš pohrozil zlému duchu a chlapec byl zdrav. Na dotaz učedníků, proč nemohli zlého ducha vyhnat, odpovídá s vysvětlením, že nemají dostatek víry a přidává podobenství o hoře – skrze víru můžeme dokázat nemožné. Matouš shrnuje dlouhý úvod v Mk 14–16: *Καὶ ἐλθόντες πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶδον ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοῦ καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας πρὸς αὐτούς.*

καὶ εὐθὺς πᾶς ὁ ὄχλος ἰδόντες αὐτὸν ἐξεθαμβήθησαν, καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν. καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς, Τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς; tím, že používá jedno ze svých oblíbených slov pro příchod k Ježíši a nachává onoho muže před ním padnout na kolena *αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτόν*, čímž zdůraznil znožný přístup, který tento muž demonstruje v Ježíšově blízkosti.⁴⁸ Náměsíčnost ve starověkém lékařství znamenala psychické nebo fyzické změny působící na člověka v rámci lunárních fází. Podle symptomů častého padání se jedná nejspíše o epilepsii.⁴⁹ Učedníci chlapce nedokázali uzdravit – v této části evangelia Matouš zdůrazňuje selhání učedníků. Podobně také v Mt (14,15–17.26.30–31; 15,16.23; 16, 5.22; 17, 4.10), pokud jde o porozumění a víru. Ve 2. Král 4,31 se Gechází neúspěšně pokouší oživit dítě. Jeho mistr Elíša později uspěje a navrátí chlapce k životu.⁵⁰ Ježíš velmi přísně kritizuje toto pokolení, které stále pochybuje, ačkoliv vidělo tolik znamení Boží moci a přítomnosti. Můžeme zde také vidět malou paralelu z Dt 32,5 a Mojžíšův výrok: „Pokolení pokřivené a potměšilé...“ Předpoklad, že nemoc, která chlapce sužuje je lékařsky popsatelná jako epileptický záchvat, ukazuje, že za skutečností těchto projevů stojí démonické působení. Tímto tedy Ježíš ukazuje svoji

⁴⁷ Srov. HARRINGTON, D. J. *Evangelium podle Matouše*, s. 286.

⁴⁸ Srov. Tamtéž, s. 285.

⁴⁹ Srov. Pro lepší pochopení problematiky epilepsie doporučujeme ke studiu publikaci *Somatopedické aspekty*, vytvořenou kolektivem autorů, která tuto poruchu reflektuje a popisuje, text je dostupný svou terminologickou srozumitelností a zaměřením na psychologickou a speciálně pedagogickou oblast.

⁵⁰ Srov. Tamtéž, s. 285.

svrchovanou moc nad tyranskými duchy, kteří ničí život člověka a rozrušují jeho důvěru v Boha.⁵¹

U Marka můžeme vysledovat upozornění na skutečnost, že učitelé zákona se přou s učedníky. Tato scéna podle všeho představuje učitele zákona, jak diskutují. Je těžké určit, zda překlad má vyznít jako diskuse nebo polemika, učitelé zákona již v příběhu nehrají žádnou roli. Taktéž se setkáváme s tím, že chlapec trpí příznaky nemoci, jež je způsobena působením démonů. Ježíšovo misijní dílo není jen antropologickým a sociálním výstupem k utišení „žízně“ a zvědavosti člověka případně mas. Jeho exorcismy odkazují k hlubšímu kosmicko-eschatologickému významu.⁵² V Markovi se setkáváme s tím, že chlapec je osvobozen z působení zlého ducha a zůstává ležet jako mrtvý.⁵³ Ježíš ho pozvedá – tato souvislost nám může připomínat odkaz k události vzkříšení, příběh končí bez triumfálního závěru a přesouvá se do domu, kde Ježíš hovoří v soukromí se svými učedníky o tom, proč nedokázali vyhnat zlého ducha. Ježíš poukazuje na moc tohoto ducha, což napovídá, že se jedná o zvláště silný rod. Odkazem pro nás v daném příběhu je, že Ježíšova výzva k modlitbě a komunikaci s Bohem je zvláštním a výsostným místem rozvoje moci nad zlými duchy. U Lukáše se setkáváme s poněkud kratší verzí příběhu, je zde patrné silné sepětí otce a chlapce, Ježíš kritizuje učedníky z jejich nevěry a uzdravuje chlapce, kterého posléze předává otci.

4.5 Exorcismus v Kafarnaum

Řecký text Mk 1,21–28

21 Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καφαρναοῦμ. καὶ εὐθὺς τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν ἐδίδασκεν.

22 καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

23 καὶ εὐθὺς ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέκραξεν

24 λέγων, Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.

25 καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων, Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ.

⁵¹ Srov. Tamtéž, s. 285.

⁵² Srov. DONAHUE, J. R. - HARRINGTON, D. J. *Evangelium podle Marka*, s. 288–290.

⁵³ Srov. Mk 6,35–43 – vzkříšení Jairovy dcery.

26 καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον καὶ φωνῆσαν φωνῇ μεγάλη ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

27 καὶ ἐθαμβήθησαν ἅπαντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντας, Τί ἐστὶν τοῦτο; διδαχὴ καινὴ κατ' ἐξουσίαν: καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.

28 καὶ ἐξῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς πανταχοῦ εἰς ὅλην τὴν περίχωρον τῆς Γαλιλαίας.

Řecký text Lk 4,31–37

31 Καὶ κατήλθεν εἰς Καφαρναοὺμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας. καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασιν:

32 καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.

33 καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξεν φωνῇ μεγάλῃ,

34 Ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.

35 καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων, Φιμώθητι καὶ ἐξελθε ἀπ' αὐτοῦ. καὶ ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς τὸ μέσον ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ μηδὲν βλάψαν αὐτόν.

36 καὶ ἐγένετο θάμβος ἐπὶ πάντας, καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, Τίς ὁ λόγος οὗτος, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν, καὶ ἐξέρχονται;

37 καὶ ἐξεπορεύετο ἦχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου.

Mk 1,21–28 (ČEP)

21 Když přišli do Kafarnaum, hned v sobotu šel do synagógy a učil.

22 I žasli nad jeho učením, neboť je učil jako ten, kdo má moc, a ne jako zákoníci.

23 V jejich synagóze byl právě člověk posedlý nečistým duchem. Ten vykřikl:

24 „Co je ti do nás, Ježíši Nazaretský? Přišel jsi nás zahubit? Víím, kdo jsi. Jsi Svatý Boží.“

25 Ale Ježíš mu pohrozil: „Umlkni a vyjdi z něho!“

26 Nečistý duch jím zalomcoval a s velikým křikem z něho vyšel.

27 Všichni užasli a jeden druhého se ptali: „Co to je? Nové učení plné moci – i nečistým duchům přikáže, a poslechnou ho.“

28 A pověst o něm se rychle roznesla všude po celé galilejské krajině.

Lk 4,31–37 (ČEP)

31 Odešel do galilejského města Kafarnaum a učil je v sobotu.

32 Žasli nad jeho učením, poněvadž jeho slovo mělo moc.

33 V synagoze byl člověk, který byl posedlý nečistým duchem; ten vzkřikl velikým hlasem:

34 „Co je ti do nás, Ježíši Nazaretský? Přišel jsi nás zahubit? Vím, kdo jsi. Jsi svatý Boží.“

35 Ale Ježíš mu pohrozil: „Umlkni a vyjdi z něho!“ Zlý duch jím smýkl doprostřed a vyšel z něho, aniž mu uškodil.

36 Na všechny padl úžas a říkali si navzájem: „Jaké je to slovo, že v moci a síle přikazuje nečistým duchům a oni vyjdou!“

37 A pověst o něm se rozhlásila po všech místech okolní krajiny.

Exegeze a komparace textů Uzdravení posedlého v Kafarnaum

V následující části se zastavíme u dvou perikop, které se věnují stejnému obsahu. Příběh se odehrává jako jeden z exorcismů, které jsou součástí Ježíšovy veřejné činnosti. Pozorovatelé, kteří jsou shromážděni okolo Ježíše, mají různá očekávání, někteří se zaměřují na Ježíšovo charisma a možná také trochu povrchně hledají senzaci, jak si zpestřit svůj možná jednotvárný život, někteří z přihlížejících chtějí živit svoji naději, že snad skutečně se v jejich životě stal ten zázrak, že se právě jim naskytla možnost setkat se s Mesiášem, tolik očekávaným starozákonním lidem.

Směsice emocí, které provází tento nekoherentní dav s různým přesvědčením, představami, ale také možná iluzemi přihlíží dalšímu osvobození. Samotný příběh se jeví velmi prostě. Ježíš jako rabbi učí v synagoze, musíme podotknout, že sobotní den je pro Židy velmi důležitý a ne všechny činnosti jsou v tomto dni vhodné ke konání.⁵⁴ Ježíš postojem jaký má, provokuje ostatní. Buď jedněte podle své víry, tedy podle lásky k člověku, nebo jedněte podle litery zákona, kterou vás naučila tradice, jakožto výraz lidské mentální tvořivosti a sobectví. Zástupy cítí, že tento Muž má nejen charisma, ale z každého jeho gesta, pokynu ruky, pohledu je vnímatelná moc, autorita a pravda. Je tam také muž posedlý nečistým duchem. Není zde nijak specifikováno, čím je tato anonymní postava postižena či jaký je její osobní příběh.

⁵⁴ Pro rozvinutí tématu socio-kulturního rámce tehdejší Palestiny doporučujeme publikaci Doba Ježíše Nazaretského, která velmi kvalitně studovanou problematiku tematizuje a předkládá nejrůznější pohledy na tehdejší židovství názorově rozdělené a náboženský život různých skupin.

Vidíme, že posedlost nebyla jevem neobyklým a dokonce mnohé exorcismy byly konány před zraky mnoha osob. Ježíš tedy zakročí a přikáže, aby duchové umkli. Ovšem není to projev strachu, ale také možná prozíravost, aby některé věci, které jsou lidem skryté, došly naplnění. To, že se v Ježíšově blízkosti projevují duchové, znamená, že nesou jeho svatost, sílu, moc a božství. Boží nepřítel se tak snaží Ježíše prozradit a možná také dát prostor k větším dohadům, pochybnostem a spekulacím. Případně se snaží poukázat na Ježíše, aby mohl být obviněn z rouhačství. Je zajímavé si také všimnout, že výroky nečistých duchů jsou plné obav, strachu, nejistoty a pochybností. Jejich existence – ač se jeví jako mocní a nedostižní – je Ježíšovou přítomností paralyzována, jejich přesila se rovná hrstce prachu. Tyto entity usilující o zkázu celého stvoření se třesou nad tušícím koncem jejich vlády a Ježíš svým příkazem, aby mlčeli, poukazuje na to, že on je tím svrchovaným Pánem, který má moc rozkázat zlým duchům. Ti, kteří celou scénu pozorují, mají různé pohledy na tuto věc – někteří žasnou, překvapení nad oslňující mocí Božích skutků, jiní hledají proti Ježíšovi záminku, aby ho později mohli odstranit. Někteří možná žárlí na to, že sami takové skutky nedokážou vykonat, ačkoliv mají velké intelektuální znalosti a řečnické umění, možná také žárlí na to, že neumí upoutat zástupy. Jiní možná také tajně doufají, že tento Boží Syn – Svatý Boží se nad nimi slituje a dá jim také okusit něco z Božích skutků na jejich tělech. Krátká zpráva o tom, že pověst o něm se šířila do všech končin, odkazuje k jeho proslulosti, ale zároveň je v této historické etapě pro Ježíše velkým rizikem odhalit plně vlastní identitu, která bude později zcela zřetelně zjevena na kříži a dokonána v jeho vzkříšení.

Posedlost je pro osvobozeného branou k setkání s Ježíšem milosrdným a trpělivým, ale je pro něj také výzvou, i když o ní již v Písmu nemáme zmínku. Možná tento člověk Ježíše následoval, ale také jej možná dříve či později opustil a vydal se následovat zpátky svoji cestu. I v tomto příběhu můžeme zakusit cosi z našeho vlastního života. Můžeme být doslova strhnuti Ježíšovou postavou, ale pokud v nás není rozhodnutí vytrvat, můžeme velice jednoduše ztroskotat na moři našich náboženských představ a předsudků. Ježíš vyzývá k tomu, že abychom jej následovali a druhým ukazovali cestu, jednou z těch cest je modlitba za osvobození, bez živého Božího Ducha, kterým je korunována lidská snaha, nemůže Ježíš žít v lidech a naše svědectví se spíše podobá písku, který vítr rozevraje po krajině a ztratí svou hodnotu. Tento příběh stejně jako ostatní příběhy odkazují za sebe, na Ježíše, který své misijní dílo realizuje skrze pověření vyhánět zlé duchy. Stejně i v tomto našem komentovaném příběhu pak již bylo na všech přihlížejících, jak se k dané zkušenosti postaví a zda se poučí či nikoliv.

4.6 Uzdravení v sobotu

Řecký text Lk 13,10–17

10 ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασι.

11 καὶ ἰδοὺ γυνὴ πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δεκαοκτώ, καὶ ἦν συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.

12 ἰδὼν δὲ αὐτήν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησεν καὶ εἶπεν αὐτῇ, Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου,

13 καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζεν τὸν θεόν.

14 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγεν τῷ ὄχλῳ ὅτι Ἐξ ἡμέραι εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν αὐταῖς οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.

15 ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ κύριος καὶ εἶπεν, Ὑποκριταί, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει;

16 ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραάμ οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

17 καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ κατησχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

Lk 13,10–17 (ČEP)

10 V sobotu učil v jedné synagóze.

11 Byla tam žena, která byla stížena nemocí už osmnáct let: byla úplně sehnutá a nemohla se vůbec napřímít.

12 Když ji Ježíš spatřil, zavolal ji a řekl: „Ženo, jsi zproštěna své nemocí“ a vložil na ni ruce;

13 ona se ihned vzpřímila a velebila Boha.

14 Avšak představený synagógy, pobouřen tím, že Ježíš uzdravuje v sobotu, řekl zástupu: „Je šest dní, kdy se má pracovat; v těch tedy přicházejte, abyste byli uzdravováni, a ne v den sobotní.“

15 Na to Pán odpověděl: „Pokrytci! Neodvazuje každý z vás v sobotu vola nebo osla od žlabu a nevede ho napájet?”

16 A tato žena, dcera Abrahamova, kterou držel satan spoutanou po osmnáct let, neměla být vysvobozena z těchto pout v den sobotní?“

17 Těmito slovy byli všichni jeho protivníci zahanbeni, ale celý zástup se radoval nad podivuhodnými činy, které Ježíš konal.

Exegeze textu Uzdravení v sobotu

Ježíš učí v synagoze – prostor, kde je uctíván jediný Hospodin, Bůh Izraele. Vidíme v tom, jistý odkaz na to, že Ježíš tím implicitně vyjadřuje svoji moc a že patří do království, které není z tohoto světa. Využívá situace, kterou můžeme nahlížet v několika rovinách – individuální uzdravení člověka, u kterého nastal čas spásy, v rovině sociální, kdy Židé jsou v sobotní den vázání mnoha předpisy, které Ježíš překračuje, aby ukázal, že Bůh není spoután ani příkazy a zákazy lidí, ale že je dokonce nad Zákonem. Tímto postojem sám Ježíš explicitně i implicitně ukazuje, kým je. Žena trpí postižením, které ji způsobuje nejen velké fyzické utrpení, nýbrž také psychické – každá nemoc poškozuje zdravý sebeobraz, narušuje ho a otevírá dveře k sebe-odmítnutí, což má za následek izolaci, nárůst strachu, ztrátu sebevědomí a nakonec také pochybnosti o Bohu, jeho milosrdenství a lásce. Ježíš tedy přichází k této ženě, o níž říká, že byla spoutaná satanem osmáct let. Vložil na ni ruce, i zde můžeme vidět určité nekonvenční Ježíšovo gesto. Ježíš se přibližuje k ženám i mužům se stejnou odvahou, nedělá mezi nimi rozdíly a dokonce se s nimi veřejně baví a nemá problém projevy svoje city. Gesto vložení ruky vyjadřuje nejen Ježíšův hojivý dotek, vyjádření vnitřní sounáležitosti s touto bytostí, která je sužována zlým duchem, ale také dává této osobě zakusit sociální kontakt a přijetí, protože si zcela jistě zakusila mnoho opovržení a odmítání, neméně možná také proklínání, neboť v této době je jakékoliv postižení vnímáno jako silné náboženské stigma. Na toto uzdravení reaguje představený synagogy (ὁ ἀρχισυνάγωγος) velkou nelibostí. Patrný je zde kontrast mezi Ježíšovými odpůrci a příznivci. Ježíš svojí brilantní argumentací umlčí své odpůrce a jeho příznivci se radují a slaví úspěch.

Ovšem překročení sobotního příkazu odkazuje na Ježíšovo budoucí velikonoční utrpení, které se udehraje na Golgotě. Sobotní den se stane požehnaným nejen pro jedince, ale pro celé stvoření.⁵⁵ Toto podílení se na budoucích věcech, mohla zakusit i tato žena. Její uzdravení můžeme vnímat jako navrácení do života ve všech jeho existenciálních rozměrech – vztah k sobě samé a svému tělu, vytvoření nového sebepojetí, vztah k Bohu a vzrůst důvěry, vztah k lidem a k světu jako výraz možnosti hlásat veliké

⁵⁵ Srov. JOHNSON, L. T. *Evangelium podle Lukáše*, s. 231–232.

Boží skutky, které se udály v jejím životě. Ježíšova kritika tvrdosti Zákona⁵⁶ dosahuje až jisté přísnosti a vyostřené argumentace. Člověk je pro něj bytost, která má usilovat o svobodu, nikoliv o literu lidských předpisů, ačkoliv jsou důležité, je nutné je přehodnocovat a zkoumat. Tato inspirace ohledně legislativních textů je ukázkou nadčasovosti Ježíšových výroků, protože otázka svobody a jejich rámci byla i v profánním i v náboženském životě diskutovaná ve všech dobách.

Shrnutí

Příběhy o exorcismech poukazují na sílu a moc Ježíšovy přítomnosti, jeho schopnosti uzdravovat a odpouštět hříchy. Prvotní církve se musela naučit pokoře, protože ve své čisté formě neměla moc na hierarchii tohoto světa, ale byly jí svěřeny klíče od věčnosti pro mnoho lidí. Židovství mnohdy svým legalismem ztratilo citlivost pro kontakt s reálným člověkem a jeho problémy, Bůh se stal tím, kdo dohlíží nad dodržováním Zákona. Ježíš však vyžaduje obrácení srdce, které se nemůže odehrát jinak, než v poznání pravdy Boží. Vymítání zlých duchů ukazuje na hlubokou skutečnost hříšnosti a bezedné vydanosti světu, kde pokud zde není přítomen Boží soud, se zdá beznadějný a nesmyslný. Exorcismy jsou demonstrací svrchované Boží moci a vlády nad světem, ale zároveň tato moc se stává prostorem realizace jednotlivých osob v kontextu osobní historie i Božího plánu s celým světem. Pochybnosti, které zakouší současný člověk, jsou na jiné úrovni poznání naprosto stejné jako lidí Ježíšovy doby, v souladu s evangeliem však možnost překonat utrpení a nemoci je velkou výzvou jak pro teologii jakožto vědu, tak také pro křesťany všech období historie. Exorcismus není vyjádřením světského mocentví a direktivního ovládní mas, je pokorným nástrojem, který přináší pokoj do srdcí lidí, ale zároveň meč mezi skupiny, které si odporují a odporují také Kristu a jeho zákonu lásky. Stále aktuální zůstává otázka lidské bezmoci a nedostatečnosti navzdory hříchu a vítězství nad ním. Evangelia se mohou stát nevyčerpatelným zdrojem inspirace pro soudobou vědeckou i spirituální praxi v celém rámci působení katolické církve.

⁵⁶ Srov. Tamtéž s. 231: Dt 5,14 zakazuje v sobotu jakoukoliv práci s býky i osly. V Dt 22,1–4 se smí jít hledat zatoulané zvíře a zvednout býka nebo osla, když upadnou.

5 Souhrnné zprávy o exorcismech

Kapitola věnující se problematice souhrnných zpráv je cenným svědectvím církevní komunity o hlásání radostné zvěsti v prvotní církvi. Je živoucí interpretací Ježíšova díla a dává nám zakusit něco z rámce dějinně-eschatologického důrazu a rozměru církve. Apoštolové i jejich žáci následující Ježíšův vzor a jeho zmocnění, ukazují na význačnost tohoto poslání zvláště ve vztahu k těm, kteří jsou utiskováni a nemocní, důraz na to, že nemoc není pouze fyziologickým projevem, ale že má duchovní kořeny, které mohou mít rozličný charakter, se mohou stát inspirací i pro dnešního člověka s jeho rozlišným posláním, nemocemi a otázkami. Tento text se ve svém zacílení věnuje exegezi a interpretaci příslušných pasáží, které kopírují problematiku exorcismu v obecných zprávách o exorcismu, jak jsme již předeslali, tyto zprávy jsou velmi cenné, neboť nabízejí stále aktuální pohled na církev a hlásání evangelia jakožto průnik transcendence do materiálního světa s jeho zákonitostmi, Ježíš, který službu exorcismu slíbil všem, kteří ho budou následovat v pravdě, je stálou výzvou k překročení sebe sama a novým obzorem pro setkání se Zmrtvýchvstalým Kristem, který proměňuje člověka ve všech rovinách své existence. V následující části se zaměříme na výklad příslušných pasáží vztahujících se k probíranému tématu a nabídneme některé s interpretačních hledisek, jaká se nám nabízejí.

5.1 Zástupy kolem Ježíše

Řecký text Mt 4,23–25

23 Καὶ περιῆγεν ἐν ὅλῃ τῇ Γαλιλαίᾳ, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπέων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.

24 καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν: καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντα τοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους καὶ δαιμονιζομένους καὶ σεληνιαζομένους καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

25 καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

Mt 4,23–25 (ČEP)

23 Ježíš chodil po celé Galileji, učil v jejich synagógách, kázal evangelium království Božího a uzdravoval každou nemoc a každou chorobu v lidu.

24 Pověst o něm se roznesla po celé Sýrii; přinášeli k němu všechny nemocné, postižené rozličnými neduhy a trápením, posedlé, náměsíčné, ochrnuté, a uzdravoval je.

25 A velké zástupy z Galileje, Desítiměstí, z Jeruzaléma, Judska i ze Zajordání ho následovaly.

Exegeze úryvku Zástupy kolem Ježíše

Matouš upravil Markův sumář v Mk 3,7–13 a značně jej zkrátil a změnil pořadí tím, že uzdravování dal na první místo a seznam míst na místo druhé. Z Markova seznamu vynechal Idumeu, Týr, Sidon a přidal Dekapoli. Nový seznam zahrnuje posluchače horského kázání. Byli to pouze Židé anebo Židé i pohané?⁵⁷ „*Dekapole – označuje deset měst helénistické kultury východně od Galileje a Samařska. Plinius Starší uvádí následující seznam: Damašek, Filadelfie, Raphan, Skythopolis, Gadara, Hippos, Dion, Pella, Gerassa a Canatha. Téměř všechna tato města ležela na východní straně Jordánu.*“⁵⁸

Ježíšův život jak vidíme z kontextu tohoto úryvku je časově velmi náročný, je vytížený nejen emocionálně, kdy se setkává s různými lidmi, jejich problémy, otázkami, ale také odporem, neporozuměním a odmítáním. Shrnující zpráva, že uzdravoval každou nemoc i chorobu, jak se dočítáme ve verši 4,23; dokladuje jeho lidské pochopení a soucit

⁵⁷ Srov. HARRINGTON, D. J. *Evangelium podle Matouše*, s. 95.

⁵⁸ Tamtéž s. 95.

s trpícími, vnímá na prvním místě lidskou bytost, jako místo realizace Boží slávy a chvály, nemocní a postižení zlými duchy nemohou v plnosti hlásat Boží skutky a prožívat radost s přicházející spásy, ba co více, nemohou v takovou spásu ani uvěřit, když nezakusí rozměr Boží přítomnosti a přijetí, které objímá a ovazuje rány konkrétního jedince. Strhující jednání Ježíše ve prospěch lidí, odkazuje na Boha, který je oslaven ve svých tvorech a dochází k dotváření celkového smyslu Kristova poslání na Zemi, totiž nejen spasit, ale také ukázat Boží lásku a svrchovanost, která stále staví do středu svého zájmu stvoření a člověka. Jeho proslulost v jednotlivých krajících není pouze heroickým výrazem snahy dokladovat disponovanou moc a zdůrazňovat vlastní schopnosti – můžeme za tím vidět mnohem více. Ježíše, který se lidsky střetává s veškerým utrpením a bídou, kterou s sebou přináší pobyt v tomto světě. Lidé se cítí evidentně velmi zasaženi učením, které se projevuje mocnými skutky. Výčet různých postižení a chorob dokladuje skutečnost, že spása má úzké spojení s lidskou bídou – tedy skutečností smrti, hříchu, utrpení ať již v rovině fyzické nebo duchovní. Každé z těchto postižení činí člověka nesvobodným, spoutává ho v temnotě a nedovoluje přijít ke světlu a radovat. Nemoc způsobuje jisté znehybnění ve vztahu k sobě k samému – časté nepřijetí vlastního těla stíženého viditelným handicapem, psychické poruchy rozmanitého rázu, činící mnohdy člověka neschopného kontaktu s ostatními nebo dokonce samotné postižené se stává příčinou izolace ve vlastním světě a izolaci. Ježíš si je plně vědom těchto skutečností, které hýbou lidským srdcem i myslí a věnuje jim náležitou péči. Základním přístupem je přijetí daného postiženého jako syna či dcery, navázení vztahu a empatický pohled plný soucitu a porozumění, následuje pohled na ránu či postižení, které způsobují zlí duchové a často rozkaz k opuštění člověka. Uzdravení, jak jej známe z evangelií, je hlubším odkazem k velikonoční oběti Kristově a předchutí paruzie na konci časů

5.2 Činnost v Kafarnaum

Řecký text Mt 8,14–17

14 Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου εἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν:

15 καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός: καὶ ἠγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ.

16 Ὁψίας δὲ γενομένης προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς: καὶ ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν:

17 ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.

Řecký text Mk 1,29–39

29 Καὶ εὐθὺς ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

30 ἡ δὲ πενθερὰ Σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα, καὶ εὐθὺς λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς.

31 καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτὴν κρατήσας τῆς χειρὸς· καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός, καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

32 Ὀψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ τοὺς δαιμονιζομένους·

33 καὶ ἦν ὅλη ἡ πόλις ἐπισυνηγμένη πρὸς τὴν θύραν.

34 καὶ ἐθεράπευσεν πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις, καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλεν, καὶ οὐκ ἤφιεν λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ἤδεισαν αὐτόν.

35 Καὶ πρῶτῃ ἔννυχα λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθεν καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἔρημον τόπον κάκεῖ προσήχετο.

36 καὶ κατεδίωξεν αὐτὸν Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ,

37 καὶ εὔρον αὐτόν καὶ λέγουσιν αὐτῷ ὅτι Πάντες ζητοῦσίν σε.

38 καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἄγωμεν ἀλλαχοῦ εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις, ἵνα καὶ ἐκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξῆλθον.

39 καὶ ἦλθεν κηρύσσων εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν εἰς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλον.

Řecký text Lk 4,38–44

38 Ἀναστὰς δὲ ἀπὸ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος. πενθερὰ δὲ τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχόμενη πυρετῷ μεγάλῳ, καὶ ἠρώτησαν αὐτόν περὶ αὐτῆς.

39 καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς ἐπετίμησεν τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν· παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς.

40 Δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου ἅπαντες ὅσοι εἶχον ἀσθενοῦντας νόσοις ποικίλαις ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιτιθεὶς ἐθεράπευεν αὐτούς.

41 ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κραυγάζοντα καὶ λέγοντα ὅτι Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ἤδεισαν τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.

42 Γενομένης δὲ ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον· καὶ οἱ ὄχλοι ἐπεζήτην αὐτόν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ, καὶ κατεῖχον αὐτόν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν.

43 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτοὺς ὅτι Καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαι με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐπὶ τοῦτο ἀπεστάλην. 44καὶ ἦν κηρύσσων εἰς τὰς συναγωγὰς τῆς Ἰουδαίας.

Mt 8,14–17 (ČEP)

14 Když Ježíš vstoupil do domu Petrova, spatřil, že jeho tchyně leží v horečce.
15 Dotkl se její ruky a horečka ji opustila; i vstala a obsluhovala ho.
16 Když nastal večer, přinesli k němu mnoho posedlých; i vyhnal duchy svým slovem a všechny nemocné uzdravil,
17 aby se naplnilo, co je řečeno ústy proroka Izaiáše: „On slabosti naše na sebe vzal a nemoci nesl.“

Mk 1,29–39 (ČEP)

29 Když vyšel ze synagógy, vstoupil s Jakubem a Janem do domu Šimonova a Ondřejova.
30 Šimonova tchyně ležela v horečce. Hned mu o ní pověděli.
31 Přistoupil, vzal ji za ruku a pozvedl ji. Horečka ji opustila a ona je obsluhovala.
32 Když nastal večer a slunce zapadalo, přinášeli k němu všechny nemocné a posedlé.
33 Celé město se shromáždilo u dveří.
34 I uzdravil mnoho nemocných rozličnými neduhy a mnoho zlých duchů vyhnal. A nedovoloval zlým duchům mluvit, protože věděli, kdo je.
35 Časně ráno, ještě za tmy, vstal a vyšel z domu; odešel na pusté místo a tam se modlil.
36 Šimon a jeho druhové se pustili za ním.
37 Když ho našli, řekli mu: „Všichni tě hledají.“
38 Řekne jim: „Pojďte jinam do okolních městeček, abych i tam kázal, neboť proto jsem vyšel.“
39 A tak šel, kázal v jejich synagógách po celé Galileji a vyháněl zlé duchy.

Lk 4,38–44 (ČEP)

38 Povstal a odešel ze synagógy do Šimonova domu. Šimonova tchyně byla soužena silnou horečkou; i prosili ho za ni.
39 Postavil se nad ní, pohrozil horečce a ta ji opustila. Ihned vstala a obsluhovala je.
40 Když slunce zapadlo, všichni k němu přiváděli své nemocné, kteří trpěli rozličnými neduhy; on vzkládal ruce na každého z nich a uzdravoval je.
41 Z mnohých vycházeli i démoni a křičeli: „Ty jsi Boží Syn!“ Hrozil jim a nedovoloval

jim mluvit, protože věděli, že je Mesiáš.

42 Když nastal den, vyšel z domu a šel na pusté místo; zástupy ho hledaly. Přišly až k němu a zdržovaly ho, aby od nich neodcházel.

43 Řekl jim: „Také ostatním městům musím zvěstovat Boží království, vždyť k tomu jsem byl poslán.“

44 A kázal v judských synagógách.

Exegeze synoptických textů Činnost v Kafarnaum

U Matouše, Marka i Lukáše se v textu setkáváme s epizodou, jak Ježíš pozvedne z horečky Šimonovu tchýni a ona je obsluhuje, za pozornost jistě stojí, že Lukáš zmiňuje také to, že Ježíš horečce „*hrozí*“. Tady můžeme vidět krátkou narážku, že tato nemoc má co dočinění s duchovním rozměrem člověka (spoutaností zlými duchy) a jednalo se tedy spíše o exorcismus. U ostatních synoptiků tento postřeh zachován není. I zde máme mnoho odkazů na Ježíšovy zázraky, ale zvláště na službu osvobozování od zlých duchů. Matouš se zmiňuje o činnosti v Kafarnaum poměrně krátce oproti ostatním synoptikům, ale pozoruhodné v jeho kompozici je upozornění na starozákonní citaci: „ὅπως πληρωθῆ τὸ ῥήθην διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.“ (Mt 8,17)“ Zdůrazňuje Ježíšovu solidaritu s člověkem, který svým vlastním rozhodnutím padl do hříchu a apostaze od Boha. Sám se nechává zasáhnout našim utrpením, ale zároveň nám ukazuje přesah těchto skutečností a transcendentní hodnotu výkupné oběti, dává zároveň prostor tajemně se podílet na Božím plánu spásy. Ježíš nepotřebuje svědectví o své vlastní podstatě vydávané zlými duchy, proto jim nedává výrazný prostor.

Démoni se v přítomnosti Ježíše projevují s velkou silou, vědí dobře, koho mají před sebou a také tuší svoji konečnou porážku v pohoršení *Ježíšova kříže*. Vydávají svědectví o jeho božské přirozenosti, ovšem tuto „prezentaci“ Ježíš nepotřebuje, navíc jakékoliv přílešné zdůrazňování kým je, jej uvádí do nebezpečí smrti. Proto démonům velmi důrazně zakazuje mluvit a projevovat se. Misijní činnost se zřetelně projevovala v osvobozování od zlých duchů, kredibilita hláсанé radostné zvěsti se osvědčuje v tom, že lidé jsou reálně uzdravováni. Jak to vidíme ze všech tří svědectví synoptiků. Celkově texty podávají zprávu o snaze rozšířit Boží království, vidíme zde snahy o určité přivlastnění si Ježíše pro určitou lokalitu nebo region. Ježíš však toto radikálně odmítá, ví, že jeho poslání se nemůže omezovat na určité místo, ale že je určeno všem, vidíme zde určitý odkaz k pozdějšímu šíření křesťanství ve Mediteraneu.

5.3 Vyvolení/Vyslání Dvanácti

Řecký text Mt 10,1–4

1 Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν.

2 Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστιν ταῦτα: πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ,

3 Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς καὶ Μαθθαῖος ὁ τελώνης, Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου καὶ Θαδδαῖος,

4 Σίμων ὁ Καναναῖος καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν.

Řecký text Mk 6,6–13

6 καὶ ἐθαύμαζεν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν. Καὶ περιῆγεν τὰς κόμας κύκλω διδασκῶν.

7 καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα, καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο, καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων:

8 καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα μὴδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν εἰ μὴ ράβδον μόνον, μὴ ἄρτον, μὴ πήραν, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν,

9 ἀλλὰ ὑποδεδεμένους σανδάλια καὶ μὴ ἐνδύσησθε δύο χιτῶνας.

10 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Οπου ἐὰν εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν.

11 καὶ ὅς ἂν τόπος μὴ δέξηται ὑμᾶς μὴδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

12 Καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν ἵνα μετανοῶσιν, 13 καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον, καὶ ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον.

Mt 10,1–4 (ČEP)

1 Zavolal svých dvanáct učedníků a dal jim moc nad nečistými duchy, aby je vymítali a uzdravovali každou nemoc a každou chorobu.

2 Jména těch dvanácti apoštolů jsou: první Šimon, zvaný Petr, jeho bratr Ondřej, Jakub Zebedeův, jeho bratr Jan,

3 Filip, Bartoloměj, Tomáš, celník Matouš, Jakub Alfeův, Tadeáš,

4 Šimon Kananejský a Iškariotský Jidáš, který ho pak zradil.

Mk 6,6–13 (ČEP)

6 A podivil se jejich nevěře. Obcházel pak okolní vesnice a učil.

7 Zavolal svých Dvanáct, počal je posílat dva a dva a dával jim moc nad nečistými duchy.

8 Prikázal jim, aby si nic nebrali na cestu, jen hůl: ani chleba, ani mošnu, ani peníze do opasku;

9 aby šli jen v sandálech a nebrali si dvoje šaty.

10 A řekl jim: „Když přijdete někam do domu, tam zůstávejte, dokud z těch míst neodejdete.

11 A které místo vás nepřijme a kde vás nebudou chtít slyšet, vyjděte odtamtud a setřeste prach ze svých nohou na svědectví proti nim.“

12 I vyšli a volali k pokání;

13 vymítali mnoho zlých duchů, potírali olejem mnoho nemocných a uzdravovali je.

Exegeze synoptických textů Vyvolení/Vyslání Dvanácti

V Matoušově pojetí se setkáváme s pověřením Dvanácti, přičemž, se dozvídáme o jejich jménech. Ježíš je zmocňuje pro službu uzdravování a osvobozování, vidíme zde velmi silnou provázanost mezi nemocí a duchovním stavem člověka. Démonická spoutanost člověka paralyzuje a neumožňuje mu plně se podílet na poslání, které má. Ježíšovo vyslání učedníků ukazuje na moc modlitby exorcismu jako nutné podmínky pro vzbuzení víry v Boha, který je spásou. Bez propojení hlásání radostné zvěsti a služby osvobozování není toto poznání plné ani uvěřitelné. To je patrné z každého Ježíšova poslání učedníků. Nemoc je tedy výrazem duchovního pádu člověka a příklonu ke zlu, ale zároveň se stává pro člověka šancí a možností být uzdraven a takovéto uzdravení je ozdobeno chválou Boží. U Marka je vyvolení učedníků poněkud odlišné. Podrobně nás seznamuje s tím, jak Ježíš posílá po dvou učednících a zdůrazňuje jim, aby se nespolehali na jakékoliv materiální zabezpečení – peníze, mošna, šaty a sandály. Zároveň také ukazuje, že jejich moc je k dispozici všem, kteří ji chtějí přijmout a obrátit se. Vidíme zde také, že Ježíš klade důraz na určitou sociální solidaritu těch, kteří apoštoly ubytují a starají se o ně z vlastních prostředků. Možná věta velmi imperativního stylu, aby učedníci vyklepali svůj prach z nohou a odešli z těch míst, odkazuje, že materiální dostatek není pravá zajištěnost, ale důvěra v Boha jakožto toho, který uzdravuje a obdarovává je víc. Prach je symbolem nečistoty, opovržení a také zneuctění Božího daru. Jedná se o gesto Boží spravedlnosti, která dává prostor člověku k pozitivnímu postoji přijetí evangelia nebo svobodnému zamítnutí této nabídky. Prvky, které zde můžeme vidět, jsou následující - doklad pomázání

olejem u posedlých nebo nemocných.⁵⁹ Opět zde můžeme nalézt paralelu týkající se vztahu fyzické nebo duševní nemoci v kontextu posedlosti. Příčina spoutanosti však známa není ani zde není vysvětlována.

5.4 Návrat Sedmdesáti

Řecký text Lk 10,17–20

17 Ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἑβδομήκοντα δύο μετὰ χαρᾶς λέγοντες, Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.

18 εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.

19 ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ.

20 πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται, χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Lk 10,17–20 (ČEP)

17 Těch sedmdesát se vrátilo s radostí a říkali: „Pane, i démoni se nám podrobují ve tvém jménu.“

18 Řekl jim: „Viděl jsem, jak satan padá z nebe jako blesk.

19 Hle, dal jsem vám moc šlapat po hadech a štírech a po veškeré síle nepřítele, takže vám v ničem neuškodí.

20 Ale neradujte se z toho, že se vám podrobují duchové; radujte se, že vaše jména jsou zapsána v nebesích.“

Exegeze textu Návrat Sedmdesáti

Stylisticky a obsahově zajímavé jsou různá označení pro Božího odpůrce v tomto textu: τὰ δαιμόνια, Σατανᾶν, ὄφρων καὶ σκορπίων, δύναμιν τοῦ ἔχθροῦ.

⁵⁹ Srov. List Jakubův obsahuje krátkou pasáž, která se věnuje problematice pomazávání nemocných. Pán tak na znamení uzdravuje a obnovuje síly nemocného, jak čteme ve verších 5,14-16: „Je někdo z vás nemocen? Ať zavolá starší církve, ti ať se nad ním modlí a potřítí ho olejem ve jménu Páně. Modlitba víry zachrání nemocného, Pán jej pozdvihne, a dopustil-li se hříchů, bude mu odpuštěno. Vyznávejte hříchy jeden druhému a modlete se jeden za druhého, abyste byli uzdraveni. Velkou moc má vroucí modlitba spravedlivého.“

Pozoruhodné také je významové rozlišení dynamis a exousia – síla nepřítele a moc od Krista k poražení zlého ducha, který sužuje člověka. Vnímáme zde patrný rozdíl - dynamis jako síla, která sice může utlačovat, ale nemusí mít jasný směr a konkrétní zacílení, může mít různou intenzitu. Moc jako pověření naopak vystihuje svrchovanost a vítězství nad démony a celou říší temnoty.

Text, který máme před sebou, se na první pohled může jevit jako významově velmi jednoduchý, ovšem poselství, které v něm můžeme odhalit je stěžejní pro celou křesťanskou víru a hlásání evangelia. Ježíš má kolem sebe apoštoly, kteří tvoří jeho nejbližší okruh, ovšem zde vydíme, že pověřuje dalších sedmdesát – možná můžeme také spekulovat nad symbolikou plnosti a zároveň určité nedokončenosti tohoto čísla s odkazem, že každý, kdo věří v Krista má povolání osvobozovat a uzdravovat od zlých duchů.

Vidíme, že tato „zmocněná“ skupina objevila velkou moc v Ježíšově jménu – Ježíš tady jedná výslovně pedagogicky, jak vidíme ze struktury pokračování perikopy – vychovává si skupinu, která je obdařena mocí z výsosti, jde o jakousi předchuť letnic a následné kosmopolitní evangelizace, která trvá dodnes. Ježíš však těchto sedmdesát učedníků varuje, před povrchním pochopením tohoto poslání. Kristus má moc, ale přesto trpí, to stejné čeká jeho následovníky. Můžeme zde nalézt velký paradox – dokáží vítězit v duchovním boji, ale přesto nad vládci tohoto světa se vždy zvítězit nepodaří. Ježíš jim tedy říká: „Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ.“(Lk 10,18–19) Ježíš zde poukazuje na svůj svrchovaný původ – oslovení *Kyrie* odkazuje ke svrchovanému Pánu a Bohu celého svoření. Ježíš říká: „Viděl jsem padat satana z nebe jako blesk.“ – vidíme zde určitou rovinu boholidství, kde se nám může odkrýt další tvář Ježíše jakožto Boha, který byl svědkem pádu andělů, ačkoliv k nim mluví jakožto člověk v lidském těle. Upozorňuje učedníky, že mají svrchovanou moc, kterou jim svěřil. Odkaz a určitý etický imperativ, který zde vysvítá, ukazuje na možnost zneužití moci svěřené Bohem a riziko pádu – tedy zapomenutí na to, že charismata, která jsme dostali, jsou ku prospěchu celé církevní komunitě, nikoliv jako budování vlastního kultu osobnosti. Ježíš tady upozorňuje na riziko stavění na těchto věcech a zapomenutí na následování pravého Boha. Dává tedy prostor k realizaci osobního obdarování, ale zároveň připomíná, že podstata, kam směřujeme jakožto lidské bytosti, je Boží království v konečné plnosti v nebi. Symbolika hadů a štírů v tomto úryvku odkazuje k vlastnostem, jaké tyto zvířata mají. Zákeřnost, útočnost,

smrtný jed a nevyzpytatelnost, skrytost (písek, stromy, tráva, díry v zemi) – stejně tak působí Boží nepřítel, i když je skrytý a těžce odhalitelný, před Kristovým jménem musí prchnout nebo se musí projevit ve své plné skutečnosti. Ježíš tuto prostou symboliku zvířat používá, protože dobře chápe dobovou mentalitu a přírodní prostředí, ve kterém se nacházel a nebezpečí, kterých se bylo nutno vystříhat – hadi, hmyz a ostatní členovci.⁶⁰

Shrnutí

Souhrnné zprávy o exorcismech nám nejen ukazují rozmanitost a velkolepost Ježíšovy činnosti mezi lidmi, ale také na to, jakou zkušenost učinila raná církev a co z ní můžeme načerpat pro své teologické reflexe. Ježíšovo působení se setkává nejen s hlasitým nesouhlasem jeho odpůrců, kteří jej chtějí získat pro své plány nebo jej odstranit, vidíme, že masy jdou za Ježíšem, ale každé rozhodnutí ještě neznamená, že je z čisté vnitřní touhy sloužit Božímu království – jsou zde mnohé jiné pohnutky – uzdravení a osvobození od zlých duchů, schopnost podílet na Božím životě. Zmocnění, které získávají apoštolové je nejen pověřením z výsosti a skutečností že jsou patrioty království a mají výsadní postavení. Jde o povolání ke službě, která nese svoji odvrácenou tvář – život v útlaku, mnohdy veřejném pronásledování, posměchu, nepochopení, nsváru s ostatními lidmi, zvyšuje se riziko prožitku křivdy, hněvu nebo opovržení. Další negativní rovinou je nedocenení Božích služebníků. Nevíme, jak dlouho tito lidé, které učedníci a Ježíš osvobodili, setrvali na dobré cestě a zda u nich nedošlo později k recidivě k posedlosti. Můžeme však předpokládat, že na obou stranách byla zkušenost, která zásadně ovlivnila uvažování o světě a jeho zákonitostech. Pronásledování učedníků a jejich vraždění je jen odvrácenou stranou slávy Božích služebníků, kteří se rozhodli pro pravdu položit život a získat život věčný skrytý v Bohu.

⁶⁰ Pro lepší přehlednost uvádíme též odkaz na heslo: Had v Novém biblickém slovníku (Douglas, J. D.), zvláště s. 278–280, kde můžeme zde nalézt zajímavé příklady a také symboliku užití tohoto výrazu v různých vrstvách starozákonního textu.

Závěr

V rámci diplomové práce jsme se věnovali problematice exorcismu v synoptických evangeliích. Na počátku jsme si vymezili základní oblasti, kterým jsme se v průběhu zpracování tohoto odborného textu měli věnovat. Terén, ve kterém jsme se pohybovali, skýtá velké interpretační možnosti a také bohatství publikací, které zvláště z oblasti zahraniční provenience poskytují zajímavé a podnětné informace, které mohou lépe dokreslit problematiku kolem exorcistní praxe. V první kapitole jsme chtěli nastínit základní milníky a orientaci v souvislosti s vymítáním démonů a zlých sil ve starověkých kulturách a v židovství. Tuto pasáž jsme zařadili z důvodu lepšího uchopení dané oblasti a tvoří jakýsi vstupní portál, kdy jsou zde poskytnuty základní informace týkající se možností a případně pojmů, které se týkají bytostí, které jsou označovány jako démoni, zlé síly, elementární bytosti etc. V druhé navazující kapitole jsme čtenářům představili krátkou introdukci o roli a významu exorcismu v praxi prvotní církve a jako doklad této praktické roviny jsme doplnili základní seznam jmen a termínů týkající se Božího nepřítele. Tímto jsme vytvořili základ a interpretační rámec pro další kapitoly, které již jsou logicky rozděleny do tří celků – ty jsou vřazeny jako Ježíšovy výroky o exorcismech, vyprávění o exorcismech a souhrnné zprávy o exorcismech a uzdravování. Každá kapitola je rozdělena tak, aby kopírovala strukturu v rámci návaznosti daného tématu. Texty, které v práci uvádíme, jsou předkládány v následujícím systému – řecký text, český překlad dané perikopy a následná exegeze. Exegezi je samozřejmě věnován největší prostor, protože je jádrem celého odborného snažení. Jednotlivé exegeze čerpají nejen z pohledů současné biblické publikační činnosti, ale také z vlastního autorčina přístupu. Některé oblasti jsou hodnoceny z hlediska psychologického – např. psychologie postav nebo rozvinutí příběhu z hlediska spirituality a individuálního duchovního rozvoje jedince. Toto propojení sleduje základní linku, která ukazuje, že biblický text je živý a odkazuje k Nejvyššímu, a toto poznání nutně musí vést k zamyšlení, změně jednání a otevřenosti druhým lidem. Tuto skutečnost velmi zdůrazňují jednotlivé pasáže, které se této problematice věnují hlouběji. Propojení biblické vědy a jejích měřítek a přínosů, které přináší, neodmyslitelně ovlivňují praxi katechetickou, pastorační a psychologickou. Proto zde velmi zdůrazňujeme propojenost vědeckého dialogu mezi jednotlivými vědami pečujícími o kvalitu života jedince. Akcentace na praktické užití textu nejen v biblickém vyučování a teologickém bádání, ale hlavně v životě konkrétních lidí je výsostně tou pravou teologií, která směřuje k Ježíšovi.

Na tomto místě si dovoluujeme přednést ještě několik praktických podnětů a postřehů k současné praxi exorcismu v katolické církvi a zmínit alespoň krátce základní informace a limity, se kterými se v rámci života církve a polečnosti můžeme setkat.

Diplomová práce, která klade za cíl věnovat se otázce exorcismu, může na první pohled působit dojmem jisté kontroverznosti. V současnosti existuje o této problematice velké množství filmových zpracování, která často jitrí smysly lidí, dráždí fantazii a vyvolávají směs nejrůznějších pocitů – úsměv, strach, beznaděj případně vágní pocit, že tajemno patří jen do předem vymezených krabiček filmového průmyslu bez kvalitní reflexe. Filmy o exorcismu často nabízejí pouze jednostranný pohled, někdy poukazují na určitou nedostatečnost, totiž že se k této problematice málo vyjadřují odborníci, kteří mají zkušenosti i kvalifikaci. O nebezpečnosti praktik magie, okultismu a New Age se můžeme dočíst v mnoha publikacích autorů G. Amortha, D. Pasqua, F. MacNutta nebo E. Velly. Všechny tyto knihy nám mohou pomoci otevřít jisté perspektivy a vnímání duchovní světa a existenci entit, které mohou negativně ovlivňovat životy druhých. Ovšem velkým nebezpečím přístupu k řešení posedlosti je necitlivý a často přehlížející přístup k obětem, které si mnohdy se svými obtížemi neví rady.

Celkově malá obeznámenost s touto problematikou neprospívá. Exorcismus se pak může stát prostředkem perzekuce – něco co spíše patří ke středověkým praktikám inkvizičních tribunálů, něco co přece do moderní doby nepatří. Ovšem touto redukcí pohledu se můžeme dostat mezi Skylu a Charybdu extrémních názorových pozic. Je nasnadě, které pozice to jsou. Jednak ti, kteří vše svádějí na zlé síly a věří v sílu osudu, který je řízen fatalisticky. Nebo naopak exaktně v tyto démony nevěří a naprosto vylučují jejich existenci. Obě pozice jsou patologické a nevycházejí z poznatků biblického poznání. Psychologické přístupy mohou být velmi nápomocny v rozlišení stavu postiženého jedince, ovšem neměly by mít pouze jediné měřítko. Nabídka pomoci pro osoby s psychickými poruchami je dnes velmi rozmanitá a bohatá, ovšem hledisko efektivity a pomoci je různé. Mnohdy empiricky nepodchytitelné.

Modlitba exorcismu ovšem vyžaduje nejen vnitřní stabilitu modlícího se a rozlišování tohoto jedince, ale také důvěru v Ježíše a jeho moc. Pomoc exorcisty potom spočívá nejen v modlitbě za osvobození, ale také příslušné terapeutické činnosti, kterou nelze oddělit od daného jedince. Vnímání těchto skutečností může velmi napomoci znalost z oblasti psychologické a psychopatologické, ale hlavně také z oblasti biblické a pastorální teologie. V příběhu O návratu nečistého ducha Ježíš jasně varuje před rizikem recidivy. Vidíme zde odkaz k něčemu mnohem hlubšímu – ke kořeni obsazenosti zlými duchy, tímto

důvodem jsou behaviorální vzorce, které pokud nejsou nahrazeny jinými - správnými vzorci jednání, zapříčiňují setrvávání v nevhodném/hříšném jednání a tím se daní jedinci vystavují návratu zlého ducha a případně dalších entit. Pokud budeme hlouběji analyzovat Ježíšův přístup, nemůžeme si nepovšimnout, že jedná terapeuticky. Vždy je exorcismus zároveň poučením a vysvětlením nejen pro postižené, ale pro zástupy a zvláště učedníky, kteří často přistupují k exorcismu technicistně a případně na něm chtějí začít budovat svou image mesiášů. Ani jednu z těchto pozic Ježíš nesdílí a poukazuje na to, že osvobození je primárně věcí vztahů a odpuštění. Tedy uzdravení vztahu k sobě, k Bohu a k bližním. Kořeny některých druhů postižení můžeme těžko pochopit. Ať už se jedná o těžké mentální handicap, zdravotní obtíže, tělesná postižení a psychické poruchy různého stupně a intenzity. Někteří lidé nezažijí v životě tolik utrpení, zatímco někteří ano. Pro některé je tento život pouze utrpení. Hloubka těchto poznatků odkazuje k nesmírnosti Boží existence a prozřetelnosti a milosti, která ví lépe a vidí dál než my. Proto výsostně pro každého teologa je nutné bránit a hlásat poznanou pravdu, ačkoliv by to bylo jakkoliv v rozporu s hlavním proudem myšlení a nesetkalo se to s přijetím široké vědecké veřejnosti.

Námi předkládaná diplomová práce si kladla za cíl seznámit s pojetím exorcismu v synoptických evangeliích a vytvořit určitý přehled dané problematiky, tento cíl byl v tomto smyslu naplněn. Otázku jakou roli hrají exorcismy v Ježíšově hlásání a v tradici církve jsme se snažili vykreslit v rámci jednotlivých exegezí, přesto zde znovu uvedeme základními pilíře přesvědčení, které vyplývají z poznatků v evangeliích, totiž že jsou klíčovým momentem Ježíšova působení, že činí evangelium uvěřitelné a přijatelné pro chudé i bohaté, pro všechny, kteří se odvažují otevřít Božímu působení a milosrdenství napříč staletími. Exorcismus je zavazujícím aktem každého křesťana, posloužit modlitbou za uzdravení a osvobození je na každém, kdo se rozhodl následovat Ježíše a je pokřten. Výsadní postavení tohoto konání v životě církve bylo často spojeno s potlačujícími socio-kulturní vlivy s převažujícím racionalistickým přístupem, tento model dosti často zůstává i v současnosti. A tato problematika je dle našeho názoru nedostatečně řešena v oblasti odborné veřejnosti. Významnost této otázky ukazuje také naši plauzibilitu a pravdivost našeho hlásání. Pokud se neprojevuje naše snažení skutky a modlitbou, těžko můžeme být pro utrpící i intaktní lidi uvěřitelní. Důvod, proč církve ztrácí na kreditu a oblibě, nespočívá pouze v dobových vlivech, ale také v akcentech, které vyzývají k přehodnocení současné situace a aplikaci teologických věd do praxe, která jde ruku v ruce s praxí spirituální – ta je neoddělitelná.

Bez kvalitního dialogu a přijímání reflexe poznatků všech zúčastněných stran nemůžeme najít společnou cestu a konečně ani smysl všech věd zabývajících se člověkem – lepší porozumění sobě, světu a Bohu, ale také porozumění vlastní nedostatečnosti, hříšnosti, utrpení a bolesti. Tvrzení, že modlitba za osvobození, je pouze nepotřebný doplněk evangelizačního snažení je velký omyl. V historii vidíme, že proud charismatický by měl být vyvážený s proudem hierarchickým, poslání učedníků, které si Ježíš vyvolil k následování, zanechává odkaz, který by neměl zůstat bez povšimnutí. Opomíjení tohoto příkazu znamená nejen ochuzení křesťanství, ale také jeho značnou nevěrohodnost a relativizaci.⁶¹

V současné době se s tímto postojem setkáváme poměrně často – racionalismus, který jednostranně zdůvodňuje pomocí lidských měřítek existenci člověka v celém spektru jeho dimenzí (fyzické, psychické, sociální a spirituální), ale zároveň jej nutně redukuje, proto každý vědecký pohled musí být korigován a vyvažován pohledem dalším, třeba naprosto protikladným a menšinovým. Aktivita křesťanů by se proto neměla ubírat pouze směrem informativním, ale také sebezkušenostní složkou – tedy reálným okoušením Boží pravdy, moci a uzdravení. Jinak je zpráva o zmrtvýchvstalém Kristu pouze historickým faktem bez dosahu k naší době, sociokulturnímu rámci a konkrétní zkušenosti jedinců.

V posledních letech můžeme zaznamenat některé pokusy o dialog mezi teologií a psychologií, v některých studiích také s lékařskou vědou – zvláště psychiatrií. Pokud připustíme, že existuje Boží nepřítel, který se snaží člověka uvrhnout do neštěstí a nepokoje, jak nás o tom poučuje Písmo svaté, je také nutné dostat tomu, čemu nás Ježíš z Nazareta naučil. Tedy, že křesťané mají moc z výsosti k potírání sil Božího nepřítele a jakožto apoštolové mají moc v Ježíšově jméno vyhánět zlé duchy. Možná stojí za zmínku příběh Spor o prvenství, který jsme v naší práci reflektovali. Každý křesťan se svým posláním má podílet na šíření Božího království, tento prostor nám Ježíš nechal a taktéž poslání vyhánět zlé duchy nebyla svěřena pouze vyvoleným, ale všem, kteří uvěří. Tato skutečnost v současné době nebyla dostatečně v církvi doceněna. Uvěřitelnost evangelia spočívá v osobní zkušenosti a účinnosti toho, co je hlášáno. K současné diskusi by se měli připojit všichni, kteří danou problematiku řeší a vyvstávají jim nové otázky. Pro dialog je

⁶¹ Pro lepší uvedení do problematiky doporučujeme publikaci Exorcisté a psychiatrii od G. Amortha, který zde vysvětluje nejen problematiku posedlosti a jejich projevů v dialogu s psychiatrií, ale také nastiňuje historický vývoj tohoto fenoménu a poukazuje na praktické nedostatky v této oblasti teologie i vzdělávání pastoračních pracovníků, případně pracovníků pomáhajících profesí.

nutná svoboda a tato svobodná není možná bez tolerance a respektu k poznání a zkušenosti druhých.⁶²

Téma exorcismu by se v církvi mělo stát aktualitou, která se týká mužů i žen, laiků i osob zasvěcených osob. Zodpovědnost, která tímto vzniká, je nesmírná, neboť máme v rukou životy mnohých lidí, kteří se díky naší pasivitě nemohou přesvědčit o pravdivosti evangelia a existenci Boží. Lékem na pochybnosti o správnosti tohoto snažení mohou být taktéž poznatky biblických věd a práce s texty Nového zákona podobně jako v této práci. Hlubší studium Písma svatého nás může přivést k neočekávaným pramenům poznání a zkušenosti s tím, co je opomíjeno, totiž že Bůh chce uzdravit každého, ale používá si k tomu nástroje, lidi, kteří se dokáží stát pokornými a „maličkými“ v rukou Božích.

Další nebezpečí spojené s nedostatečným řešením této oblasti je rozvoj nejrůznějších kultů, magie, okultismu a směrů New Age v křesťanských kruzích. Neschopnost rozlišovat proto může mít fatální následky pro mnoho jedinců, kteří se takto nechají oslovit.⁶³ Dále nedostačující je vzdělávání teologů v této oblasti – zde nerozlišujeme, jakým směrem se vydávají, ale základní povědomí o této problematice by mělo být podáno v rámci věd, které jsou s touto problematikou propojeny. Jako příklad můžeme uvést: biblické vědy, dogmatická teologie, pastorální teologie a spirituální teologie. Z humanitních věd můžeme uvést psychiatrii, psychologii, psychopatologii, kulturní a teologickou antropologii. Poznání a společná práce na vzdělávání v této oblasti mohou přinést plody nejen pro církve, ale hlavně se toto konání stane majákem pro ty, kteří stojí vně a stále pochybují nebo dokonce nevěří v „radostnou“ zvěst. Doufáme, že tato práce přispěje k větší motivaci ke studiu této problematiky a zavdá podnět dalším, kterým tato oblast není lhostejná.

⁶² Srov. MACNUTT, F. *Služba uzdravování*, s. 157–217, dále můžeme doporučit publikace exorcisty Eliase Velly, který se této problematice prakticky i vědecky věnuje několik let, jeho knihy jsou v souladu a dialogu se současnou psychiatrií i psychologií, velice dobře monitorují současné poznání o exorcismy a poukazují na nedostatky v prostoru pastorační praxe.

⁶³ Pro ty, kteří mají hlubší zájem více dozvědět o následující problematice, doporučujeme knihu Exorcisté a psychiatři, která námi reflektovanou problematiku rozebírá velmi podrobně a nabízí možná nečekané poznatky a pohledy na osvobozování osob od zlých duchů.

Seznam zkratek

Abk	Abakuk
Gn	Genesis
Dt	Deuteronomiun
Fp	Filipským
Iz	Izaiáš
Jer	Jeremiáš
KKC	Katechismus katolické církve
KNA	Karmelitánské nakladatelství
Kol	Kolosanům
Pa	Knihy kronik
L	Lukáš
Lv	Levitikus
Mk	Marek
Mt	Matouš
Oz	Ozeáš
Př	Příslloví
Sk	Skutky
Tób	Tobiáš
Ž	Žalm

Seznam použité literatury

- AMORTH, G. *Exorcisté a psychiatři*. Kostelní Vydří: KNA, 2006. ISBN 80-7192-981-6.
- ALAND, K. *Synopsis quattuor evangeliorum*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1985. ISBN 3-438-05130-3.
- BALZ, H. – SCHNEIDER, G. *Exegetical dictionary of the New Testament I-III*. Michigan: ENDT, 1993. ISBN 0-8028-2411-01.
- Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Podle ekumenického vydání z r. 1985, Praha: Biblická společnost, 1990.
- BROŽ, J. *Exorcismy v Bibli. Dějinný a teologický přehled*. Studia Theologica, 2012, roč. 14, č. 4. ISSN 1212-8570. s. 175-184.
- DONAHUE, J. R. *Evangelium podle Marka*. Sacra Pagina. Kostelní Vydří: KNA, 2005. ISBN 80-7192-915-8.
- DOUGLAS, J. D. a kol. *Nový biblický slovník*. nakl. Návrat domů, 2009. ISBN 978-80-7255-193-4.
- HARRINGTON, D. J. *Evangelium podle Matouše*. Sacra Pagina. Kostelní Vydří: KNA, 2003. ISBN 80-7192-423-7.
- FOUILLOUX, D. *Slovník biblické kultury*. Edice: Ewa, 1992. ISBN 80-900175-7-6.
- GOODING, D. *Lukášovo evangelium*. Praha: Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-04-X.
- JOHNSON, L. T. *Evangelium podle Lukáše*. Sacra Pagina. Kostelní Vydří: KNA, 2005. ISBN 80-7192-560-8.
- Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: KNA, 2001. ISBN 80-7192-488-1.
- KEENER, C. S. *Miracles. The Credibility of the New Testament Accounts*. Baker Academic: Grand Rapids, 2011. ISBN 978-0-8010-3952-2.
- LIMBECK, M. *Evangelium sv. Matouše*. Kostelní Vydří: KNA, 1996. ISBN 80-7192-146-7.
- LIMBECK, M. *Evangelium sv. Marka*. Kostelní Vydří: KNA, 1997. ISBN 80 7192-219-6.
- MACNUTT, F. *Služba uzdravování*. Kostelní Vydří: KNA, 2010. ISBN 978-80-7195-356-2.
- MAREČEK, P. *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu*. 1.vyd. Olomouc: UPOL, 2005. ISBN 80-244-1248-9.
- MÜLLER, P. G. *Evangelium sv. Lukáše*. Kostelní Vydří: KNA, 1998. ISBN 80-7192-261-7.

NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*, ČBS: Kalich 1992. ISBN 80-900881-1-2.

NESTLÉ, E. – ALAND, K. *Novum Testamentum Graece*. Praha: Biblická společnost a Německá biblická společnost, 2011. ISBN 978-80-87287-38-5.

TWELFTREE, G. H. *In the Name of Jesus. Exorcism among early Christians*. Grand Rapids: Baker Academic, 2007. ISBN 978-0-8010-2745-1.